Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում ...
Յայտարարութիւնների խրաքանչիւր տողը ...
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Սեպտեմբերի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 4 րուբլի:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговъ. Дома и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՎՐԱ ՈՉԻՆՉ ՉԸ ԿԱՅ ԱՆԿԱՐԵԼԻ
ՈՐԸ ԵՒ ԱՊԱՑՈՒՑԵԼ Է ԾԽԱԽՈՏ
20 ՀԱՏԸ 6 ԿՈՊ. ՍԱԼԻԽՏԸ 20 ՀԱՏԸ 6 ԿՈՊ.
Առաջինն է ըստ յատկութեան, առողջապահութեան տեսակէտից, միում են միշտ թարմ։
Ընկ. Ա. Ն. ԲՈՂԴԱՆՕՎ եւ Ընկ.
Ներկայացուցիչ Ստեփան Նիկիտիչ Կարապետեանց
10—2 765. Թիֆլիս, Բէհբութեան փող., 37.
(օգ. 27,28, ս. 15,25,27,29, հ. 2,4,6) տռ.

ԴՊՐՈՑ-ՊԱՆՍԻՕՆ
եւ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
ԵՐ. ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ
(15-ՐԴ ՏԱՐԻ) ✦ Бебутовская №. 5.
Գիշերօթիկները սահմանափակ թւով ✦ Ընդունելութիւնը օգոստ. 26-ից։
տռ. (27,30, ս. 1) 826. 4—2

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ
եւ ՄԱՆԿԱԿԱՆ
պարտէզ
Վ. եւ Ս.
ՍՄԲԱՏԵԱՆՆԵՐԻ
Պատրաստվում են երկսեռ երեխաներ բոլոր միջնակարգ դպրոցները մտնելու։ Ցերմար բնակարան և ընդարձակ բակ։ Ամէն օր շարժական խաղեր, մարմնամարզութիւն։ Ձեռարուեստ։ Ընդունելութիւնը ամէն օր, ժամը 9—1-ը և 4—7-ը երեկ.։ Պասկէվիչա փողոց № 13.
(հ.զ.կ.) տռ. 824. 6—2

Քամոյեան ս. Գէորգ
ՕՐԻՈՐԴԱՑ
դպրոցի հոգաբարձութիւնը
ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է
ի գիտութիւն ծնողների, որ օգոստոս ամսի 26-ից
✦ ՆՇԱՆԿՎԱԾ ԵՆ ✦
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
I, II, III, IV, V և VI
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՆԵՐՈՒՄ
Դպրոցը գտնվում է Բրոսսէ տուպիկում, Սապեօրնի փողոցին կից։
Խնդիրներ, ծննդական վկայականների հետ ընդունվում են առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև 12-ը ամէն օր՝ դպրոցի շէնութեան մէջ։
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
տռ. (շ. ե.) 827. 3—2

ԹՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Այսօր, շաբաթ, օգոստոսի 27-ին,
Հայոց Դրամ. Ընկ. Թատերասէրների խումբը Մասնակցութեամբ ՍԵԻՐՈՒՄԵԱՆԻ և ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ
Կը ներկայացնէ
ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ
Ողբերգութիւն 5 գործ. և 7 պատկ., հեղ. Շիլլերի, թարգ. Փ. Վարդանեանի
Մասնակցում են.—տ. Ցամիկ, օր. Խանդանեան, պ. պ. Գալստեան, Գաւրօշ, Լազարեան, Հայկազեան, Ծոնեան, Մանուէլեան, Մուշկամբարեան, Ցարութիւնեան, Յովհաննիսեան, Ռուսեան, Տէր-Առաքելեան, Տէր-Յովհաննիսեան, Սեւումեան և ուրիշներ,
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը ճիշդ $8^1/_2$-ին։
Տեղերի գները 5-ից մինչև 50 կոպ.։
Ռէժիսեօր՝ ՍԵԻՐՈՒՄԵԱՆ
Հերթ. կարգադրիչ՝ Մ. Ստամբօլցեան
833. 1—1

ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ ՏԱՐԱԾՈՂ ԸՆԿ. ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ԷԺԱՆԱԳԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
համար հարկաւոր է
ԳՐԱԴԱՐԱՆԱՊԵՏՈՒՀԻ
Պայմանների մասին դիմել Կ. Հ. Բ. Ընկ. գրադարանապետին առաւօտեան ժամը 8—1-ը և երեկոյեան 6—8-ը։
տռ. 830. 1—1

Կարսի հայոց ծխական երկսեռ դպրոցի ուսուցչական խումբը արդէն ԿԱԶՄՎԱԾ Է։
Պատասխան չը ստացողները ազատ են։
տռ. 831. 1—1

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԸՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գօլ. պր. 21, տուն Արտիսեան. Ընկ., տէլէֆօն № 355.
Պահեստում միշտ կան մեծ քանակութեամբ ընտիր պաստառներ ամենավերջին սեփով
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԽՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ
8 կոպ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր րուլօն։ Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում:
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ:
(և. շ.) տռ. 207. 50—48

ՍՊԱՌՈՂՆԵՐԻ ՇԱՀԵՐԸ

I

Մենք տեսանք, որ հացի թանգութեան պատճառը Անդրկովկասի համձի անբաւարարութիւնը չէ միայն, այլև Ռուսաստանի ներքին նահանգների։

Պէտք է միևնոյն ժամանակ նկատենք, որ առհասարակ Եւրոպայում այս տարի հացի բերքը բաւարար վիճակի մէջ չէ և մանաւանդ շատ փչացվել է արտերի բուսականութիւնը Միջին Եւրոպայում։ Հացի գինը չափազանց բարձրացել է Գերմանիայում և ազգաբնակութեան զանազան խաւերից լսւում են սաստիկ գանգատներ ժողովրդի հիմնական կերակրանիւթի թանգանալու առիթով։

Եթէ մի ժամանակ Գերմանիայում շատ մեծ էր գիւղացի ազգաբնակութեան և հաց արդիւնաբերողների քանակը, այժմ փոխուել է դրութիւնը։ Միլիոնաւոր մարդիկ հող չեն մշակում և կամ հացահատիկ չեն բուսցնում, ուստի նրանք ներկայանում են իբրև հաց գնողներ։

Գործարանական շրջաններում ապրող բազմաթիւ աշխատաւորները, լինելով հաց սպառողներ, անշուշտ սարսափելի դժուարութեան մէջ են, որովհետև հացի գնման վրա ծախսւած գումարները աշխատաւորի բիւջէտի կամ ևամսայէն հաշւեկշռի մի նշանաւոր մասն են կազմում։

Անշուշտ՝ հացի այս տարվայ անբերրիութիւնը Գերմանիայում մի պատահմունք է, որ առաջ է եկել սարսափելի երաշտից. բայց նա առիթ է դարձել և կը դառնայ աւելի ընդարձակ քննութիւնների և խորհրդածութիւնների, քան պատահական և ժամանակաւոր երևոյթները կարող էին թելադրել։ Բանն այն է, որ Գերմանիայում առհասարակ դժուարացրած է արտասահմանեան հացի մուտքը երկրի մէջ յատուկ մաքսերով։ Եւ այդ արված է այն պատճառով, որպէսզի տեղական հողատէրերը աւելի թանգ գնով կարողանան ծախել իրանց դաշտերի արդիւնքները։

Եւ ահա շնորհիւ այդ հանգամանքի ստեղծվել է մի այնպիսի ծանր դրութիւն, որ երկիրը կարող է էժանագին հաց ստանալ ուրիշ երկիրներից, իսկ նա ստիպված է թանգ գներով հաց ձեռք բերել իր հայրենակից հողատէրերից։ Այդ դրութիւնը երբէք ախորժելի չէ եղել սպառող մեծամասնութեան համար որը օգտվում է ներկայ դէպքից՝ բարեփոխելու հացի ներմուծման կարգը։

Անգլիան հետևում է բոլորովին ուրիշ սկզբունքի։ Նա վաղուց ազատել է մաքսից այն բոլոր առարկաները, որոնք ժողովրդի ամենօրեայ սպառման նիւթերն են, ինչպէս են հացահատիկները, միսը, ձուն, պտուղներ, հումներ և ուրիշ կերակրանիւթեր։

Եթէ արդիւնաբերութիւնը և արդիւնաբերողը պաշտպանութեան կարօտ են և միշտ արժանացել են պետութեան և հասարակութեան յատուկ ուշադրութեան, ոչ պակաս անհրաժեշտ է որ պաշտպանված և ապահովված լինեն սպառողների շահերը։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

25 օգոստոսի

Պետերբուրգ.—Մինիստրների խորհրդի նախագահը մեկնեց Կիէվ։

Մինիստրների խորհուրդը ընդունեց ներքին գործերի մինիստրի առաջադրութիւնը՝ երկարելու օրէնսդրական կարգով այն օրինագծի գործողութիւնները, որով պետութեան մի քանի տեղերում ոստիկանութիւնը ուժեղացվում է մինչև 1913 թ. յունվարի 1-ը, որի համար պետական գանձատունը վճարելու է 805,000 րուբլի։

Ժամանեց Կայսրուհի Մարիա Թէօդորօվնան։

—

Պետերբուրգ.—Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրը մի ընդարձակ հեռագրով ամենահպատակօրէն զեկուցանում է Նորին Մեծութեան, թէ Ամուրի երկաթուղու կառուցման աշխատանքներն առաջ են գնում աջողութեամբ։

—

Մոսկվա.—Համաքաղաքային համագումարը ցանկալի գտաւ, որպէսզի ընդհանուր ուսման օրինագիծը գործադրվի 1912 թ. յունվարի 1-ին։

—

Փրանկֆուրտ Մ./վ.—Թիւրքաց գահաժառանգը մեկնեց Վիէննա։

—

Վիէննա.—Զինուորական մինիստրը հրաժարական տուեց։

—

Պարիզ.—Ուտեստի պաշարների թանգութեան հարցի մասին կազմված յանձնաժողովը այն եզրակացութեան եկաւ, որ մաքսային սակագնի փոփոխութիւնը ծանր հետևանքներ կունենար։ Դրութիւնը պէտք է թեթևանայ փոխադրական միջոցների բարւոքմամբ, մանաւանդ սառեցրած մսի ներմուծման պայմանների փոփոխութեամբ։

—

Համբուրգ.—Մինիստրների խորհուրդը որոշեց իրաւունք տալ կոմունաներին մասնակցել կօօպերատիվ մսավաճառութեան և հացավաճառութեան մէջ գործերը կանոնաւորելու համար։

—

Բրիւսէլ.—Նամիւրի շրջաններում զգացվում են ստորերկրեայ զօրեղ ցնցումներ։

—

Բէլգրադ.—Ժամանեց Պեօտր թագաւորը։ «Самоуправа» լրագիրը ողջունելով թագաւորի գալուստը՝ մատնացոյց է անում, որ վերջին դէպքերը նպաստում էին բարեկամական կապերի ամրացման եղբայրակից Ռուսաստանի հետ։

—

Կալկաթա.—Արևելեան Բէնգալիայի Մանիխանգում 40 զինված մարդ կողոպտել են մի գիւղ և պօստային բաժանմունքը, վիրաւորել են կառավարչին և փախել են նաւակներով։

ՄԱՐՕԿԿՕՅԻ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

25 օգոստոսի

Բերլին.—Վօլֆի գործակալութիւնը արտատպել է այն կիսապաշտօնական հեռագիրը Բերլինից, որ տպված էր «Կեօլնիշէ-Ցէյտունգ» լրագրում։ Հեռագրի մէջ մատնացոյց է անվում, որ Գերմանիան պահանջում է Ֆրանսիայից որոշ երաշխաւորութիւններ գերմանական առևտրի ապագայ զարգացման պահպանութեան համար Մարօկկօյում և որ Ֆրանսիան վարձատրում է Գերմանիային քաղաքական ազատութիւն տալու համար նրան Մարօկկօյում։ Սկզբնական աշխատանքը երկու կէտերում ևս այնքան շատ բան է տուել, որ պէտք է յուսալ թէ բանակցութիւնները շուտ կաւարտվեն։

Բերլինում հիմնված է իտալական առևտրական տուեան իտալա-գերմանական առևտրին աջակցելու համար։

—

Սան-Սեբաստիան.—Կանալէխասը յայտնեց, որ Իֆնիսը կը գրաւվի այն դէպքում, եթէ թշնամի մավրիտանցեղերը հպատակութիւն յայտնեն։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

25 օգոստոսի

Թաւրիզ.—Շուջա-ուդ-Դօվլէն 3000-անոց զօրաբաժնի գլուխ կանգնած՝ կանգ առաւ Թաւրիզից 25 վերստ հեռաւորութեան վրա։ Թաւրիզի անջումանը պատգամաւորութիւն ուղարկեց նրա մօտ՝ համոզելու նրան չը մտել քաղաք։ Անջումանը շտապով պատրաստվում է պատերազմի Շուջա-ուդ-Դօվլէի հետ. զինարանում պահված 2000 հրացանները բաժանվեցին ֆէդայիներին։ Զէնքն ստանալով ֆէդայիները հրաժարվեցին քաղաքից դուրս պատերազմելուց։ Կանչված են կամաւորներ գիշերային յանկարծակի յարձակման համար Շուջա-ուդ-Դօվլէի բանակի վրա։

—

Թաւրիզ.—Եկան երկու գերմանացի՝ մինը տեղական շուկան ուսումնասիրելու գերմանական գորգի սինդիկատի համար, երկրորդը՝ ծանօթանալու ապրանքային տեղափոխութեան գործի կազմակերպութեան հետ։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

25 օգոստոսի

Բուքէ.—Բանւորները ջարդեցին կանաչի վաճառողների կրպակները, հրդեհեցին նրանց և արգելք եղան հրդեհաշէջներին՝ հանգցնելու կրակը։

—

Լոնդօն.—Օգոստոս ամսին մթերքների ներմուծումը պակասեց մի և կէս միլիօն ֆունտ ստէրլինգով։ Իսկ արտահանութիւնը՝ $2^1/_2$ միլիօն ստէրլինգով։ Պատճառը վերջին գործադուլն է։

—

Բիլբաօ.—Գործադուլ արին նաւահանգստային բոլոր բանւորները. շարժումը նաւահանգստում դադարեց։

—

Տարրագօնա (Իսպանիայում).—Հազարաւոր ամբոխը բռնի տեսարաններ սարքեց կայարանում։ Միջամտեցին ոստիկանութիւնը և հրդեհաշէջները։ Կանչված են զօրքեր։

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

I

Կ. Պօլիս, 17 օգոստոսի

Այսօր առաւօտեան ռուսական «Ալէքսանդր II» շոգենաւով հասայ Կ. Պօլիս և իջևանեցի «Թօքաթլեան» հիւրանոցում։

Իսկապէս իմ ծրագրի մէջ չը կար կանգ առնել Կ. Պօլսում, այլ մտադիր էի շարունակել ճանապարհս մինչև Տուրին (Իտալիա), այցելելու համար աշխարհահանդէսը և ապա Հռոմ՝ մասնակցելու XIX Համաշխարհային Խաղաղութեան Կոնգրէսին, իսկ վերադարձիս՝ կանգ առնել մի քանի օր Կ. Պօլսում, ուսումնասիրելու համար այստեղի ազգային գործերը։ Սակայն ինձանից մի անկախ պատճառ ստիպեց ինձ փոխել ծրագիրս, և ես ստիպված եմ այժմ մի քանի օր մնալ այստեղ։ Անշուշտ, այդ ժամանակը պարապ չի անցնի, և ես գործ կը դնեմ լուսաբանելու, պարզելու մի քանի հարցեր, ծանօթանալու այստեղի գործիչների հետ և տեսնելու, թէ «սահմանադրական» կոչված Թիւրքիան որքան իրօք սահմանադրական է և կենտրոնակ՝ իբրև սահմանադրական մարմին։

Բայց առաջ մի քանի խօսք տեսածիս և լսածիս մասին մինչև Պօլիս հասնելս։

Բաթումից շոգենաւը մեկնեց ուրբաթ, օգոստոսի 12-ին, ժամը 10-ին, երեկոյեան։ Մի հին շոգենաւ, թէև բաւական կոկիկ և յարմարաւոր։ I կլասի ուղևոր միայն ես էի և ամբողջ առաջին կլասի սրահը իմ տրամադրութեան ներքոյ էր մնացել։

Շոգենաւը պէտք է կանգ առնէր թիւրքական ամեն մի նաւահանգստային քաղաքում —Րիզէ, Տրապիզօն, Օրդու, Կիրասօն, Սամսօն, Սինօպ, Ինօբօլու և այլն—և հէնց այդ հանգամանքն էր ստիպել ինձ ընտրել ռուսական շոգենաւը, որպէսզի կարողանամ այցելել և տեսնել այդ քաղաքները։ Այլապէս, Բաթումից Պօլիս ուղևորողը վերցնում է «Աւստրիական Լօյդ» ընկերութեան շոգենաւը, որ, ուղղակի, մի գլուխ գնում է մինչև Պօլիս, առանց ճանապարհին կանգ առնելու որևէ տեղ, և տարածութիւնը Բաթումից Պօլիս կտրում է 48 ժամում, մինչ ռուսական շոգենաւը այդ տարածութիւնը անցնում է $4^1/_2$ օրվայ մէջ։

Եւ որպիսի տարբերութիւն բացի ժամանակից նաև վճարի մէջ, երկու շոգենաւերը համեմատած։ Աւստրիական շոգենաւը Բաթումից Պօլիս I կլասի համար վերցնում է 39 րուբլի, հաշւելով և կերակուրը—առատ, փարթամ և համեղ կերակուր—իսկ ռուսական շոգենաւը վերցնում է 40 րուբլի, առանց կերակրի։ Եւ որովհետև $4^1/_2$ օրվայ կերակուրի համար I կլասի ուղևորը պէտք է ծախսէ մօտ 15 րուբլի, ուստի ռուսական շոգենաւով ուղևորը վճարում է 55 ր., գործ դնելով $4^1/_2$ օր, բայց աւստրիական շոգենաւով նա վճարում է 39 ր.՝ գործ դնելով միայն 2 օր։

Վերոյիշեալ բոլոր քաղաքները շատ գեղանկար դիրք ունեն։ Թէ նրանք և թէ նոյնիսկ ծովեզրեայ փոքր աւանները և գիւղերը շինված են ծովի ափին, սարերի ստորոտում, տարածվելով ամֆիթատրօնի ձևով նրանց լանջերի վրա։ Նաւից տեսարանը շատ գեղեցիկ է և հիացնող, տները՝ սպիտակ, ծածկված կղմինտրով, երեք, նոյն իսկ չորս-յարկանի, բայց... երբ նաւից մակոյկով իջնում էք ափը և ոտք կոխում հէնց առաջին փողոցը, ձեր ստացած հիանալի տպաւորութիւնը փոխվում է հիասթափութեան. ծովափի և փողոցների կեղտոտութիւնը, գարշահոտութիւնը խակոյն խփում է ձեր քթին, և դուք ձեզ գտնում էք ասիական կեղտոտ մի քաղաքի մէջ, ծուռ և զարտուղի, աղբով լի, նեղ փողոցներով։

Դժբաղդաբար, ես չը կարողացայ այցելել Տրապիզօնը. Թիւրք մաքսային պաշտօնեան պահանջեց ինձանից անցագիր, որ ես չունէի մօտս այդ րոպէին. ես պատասխա-

նեցի նրան, թէ այժմ Թիւրքիայում սահմանադրութիւն է, այլեւս անցագիր չեն պահանջում։ Նա, տեսնելով որ օտարական եմ, պնդեց. շուրջս գտնվող ուղևորները հասկացրին, որ պէտք է մի բախշիշ տալ. ես յամառեցի. նա ևս յամառեց. վերադարձայ նաւը անցագիրս վերցնելու, բայց այլ ևս բաւական ժամանակ չը կար, նաւը շուտով պէտք է մեկնէր, և ես զրկվեցի քաղաքը այցելելու հաճոյքից, չը կամենալով մի քանի ղրուշ բախշիշ տալ։

Սակայն հետևեալ քաղաքները Կիրասոն, Օրդու, Սամսոն՝ ես անարգել այցելեցի։ Ոչ ոք անցագիր չը պահանջեց ինձանից. ոչ ոք բախշիշի ակնարկ չարեց, գուցէ նրա համար, որ ինձ հետ էին կամ ռուսական շոգենաւի կամ ռուսական հիւպատոսների գործակալները։ Կիրասոն ես գնացի հայոց եկեղեցին մի քանի հայերի հետ, որոնք ընկերացան ինձ, կիրակի օր, Աստուածածնի տօնին։ Եկեղեցում ժողովուրդ քիչ կար. նստարաններ էին շարված, մի հատ քահանայ էր, որ և պատարագ էր մատուցանում և վերաբերումն անում։ Եկեղեցուց գնացինք այցելել երկու սեռի դպրոցները. խեղճ ու կրակ շինութիւններ։ Հաճելի էր, որ եկեղեցու զանգակը ղօղանջում էր բարձր ի գլուխ. մի իրաւունք, որ հայերը և յոյները սկսել են վայելել Աբդիւլ-Համիդի անկումից ի վեր։ Եւ որովհետև Անատօլիայի ծովեզրեայ քաղաքների ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնը կազմում են քրիստոնեաները (յոյները և հայերը), ուստի նոյնիսկ նաւերից շարունակ լսվում էր քրիստոնէական եկեղեցիների զանգահարութիւնը։

Ինձ ընկերացող հայերից մէկը, մի պատկառելի ծերունի, հրաւիրեց իր տունը մի բաժակ օշարակ և սուրճ խմելու։ Նա ծանօթացրեց ինձ և մի երիտասարդի հետ, ասելով՝ «Սա մեր դպրոցի հոգաբարձութեան անդամն է». և երբ ես յայտնեցի ազգանունս —Առաքելեան, նա շտապով հարցրեց. «Արդեօք Համբարձում Առաքելեանը»։ Ստանալով հաստատական պատասխան, նա ասաց. «Այո, մեզի քաջ ծանօթ»։ Յետոյ հասկացայ, որ դաշնակցական է։ Մեր խօսակցութեան ամբողջ ժամանակ, պէտք է սակայն ասեմ, նա պահեց իրան շատ վայելուչ, կորեկտ և քաղաքավարի։ Մեր խօսակցութիւնը դարձաւ ազգային հարցերի՝ Կ. Պօլսի ազգ. ժողովի, կաթողիկոսական, պատրիարքական հարցերի և «ազատական» ու «կենտրոնի» խմբակցութիւնների շուրջը։ «Ազատական» երիտասարդ խօսակիցս, խօսելով Կ. Պօլսի ազգային ժողովի ամլութեան մասին, գտնում էր, որ միակ յանցաւորը կենտրոնի խմբակցութիւնն է, քանի որ նա առնելով ղեկը և վարչութիւնը իր ձեռքը՝ հեռացրել է գործունէութիւնից «ազատականներին»։ Երբ խօսքն եկաւ կաթողիկոսական ընտրելիների մասին և ես հարցրի «ազատականին», թէ ով է յարմար և արժանաւոր ընտրելին, նա պատասխանեց.

— «Ով կը կամիք ընտրեցէք, միայն Օրմանեան չպիտի ըլլայ։

— Ինչու,—հարցրի ես։

— Որովհետև անիկա ամբաստանութեան ներքոյ է։

— Սակայն,—պատասխանեց ծերունի խօսակիցը, որի տանը հիւր էինք—այդ ամբաստանութիւնները չճշդուեցան։ Ըստ իս,—շարեց ծերունին,—Օրմանեան մեր եկեղեցական դասին մէջ ամենէն կարող և հասկցող անձն է։

— Իսկ դուք, ռուսահայերդ, զո՞վ կը յանձնարարէք,—հարցրին ինձ։

Ես յայտնեցի, որ ռուսահայերի մէջ Օրմանեան սրբազանը կողմնակիցներ շատ ունի, գլխաւորապէս՝ ինտելիգենտ բուրժուազիայի մէջ, բայց կան և ուրիշ ընտրելիներ։ Եւ տուի Մեսրոպ, Կարապետ եպիսկոպոսների և Բագրատ վարդապետի անունները։

Ապա մեր խօսակցութիւնը դարձաւ Թիւրքիայի սահմանադրութեան վրայ։

Այդ մասին ես խօսակցութիւն ունեցայ նաև շատ յոյների և մի քանի եւրոպացիների հետ Կիրասոն, Օրդու, Սամսոն, Սինոպ քաղաքներում։ Հ. Առաքելեան

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ

Մերսին, 7/20 օգոստոս

◆ Քեազիմ-բէյը, Հալէպի այն կուսակալը, որ տեղւոյն դէրէ-բէյի ազդեցութեան դէմ իր մաքառումովը նոյն իսկ օսմ. պատգամաւորական ժողովին մէջ այնքան աղմուկներու պատճառ տուաւ, վերջապէս միջին ճամբայով մը—որ Թիւրքական անգոյն և աննկարագիր քաղաքականութեան մէկ տեսակն իսկ է—կարգադրութեան զոհուեցաւ։

Պաշտօնանկ եղաւ Հալէպի կուսակալութեան իր պաշտօնէն, պարզապէս՝ խեղճ փելլահ ժողովուրդ կեղեքող՝ դէրէ-բէյերը գոհացնելու փութկոտութեամբը՝ և Պօլսոյ քաղաքապետութեան պաշտօնին կոչուեցաւ, Իթթիհատի անդամը և երիտասարդ Թիւրքը խնայելու նախանձայուզութեամբը։

Անձի և ազդեցիկ դասակարգերու փաղաքշանք մը պարզապէս։ Ո՞վ ուրեմն պիտի մտածէ և հոգայ, մեր հրաշալեաց այս երկրին մէջ, ժողովուրդը, անոր իրական բարիքը։ Այս քաղաքականութեամբ ինչպէս ուրեմն կարելի ըլլայ պիտի բարեկարգել և խաղաղել գաւառը ի վեր խռովեալ այս կայսրութիւնը։ Ի՞նչպէս յուսալ, որ անձերու և մակերոյթ դասակարգերու այնքան կարևորութիւն տուող կառավարութիւնը կարենայ սահմանադրական և ժողովրդական ռեժիմը հաստատել այս երկրին մէջ, որ միմիայն անաչառ արդարութեամբ կրնայ գլուխ գալ։ Խորապէս կը տարակուսինք։

Պաշտօնէից փոփոխութիւնքն աչքի փոշի են, լոկ կիսատ միջոցներ՝ վնասակար արդիւնքներով։ Փոփոխութիւնքը աւելի հիմնաւոր և էական բաներ մը ըլլալու էին։ Եւ ատոնք չեն ըլլար, չեն գար՝ յուսահատեցուցիչ յամառութեամբ մը։

◆ Կիլիկեան որբերուն և որբախնամներուն յատկացեալ 10,000 օսմ. ոսկիի նպաստը, երկար ձգձգումներէ վերջ, վերջապէս յանձնուած է պատրիարքարանի։ Կաթոլիկները և բողոքականները դիմելով կառավարութեան պահանջած են որ իրենց մասը իրենց յանձնուի, մինչ Պօլսոյ որբախնամ յանձնաժողովը համազգային բնութիւն մը ունենալով իր պահած ազգ. որբանոցներն ալ անխտիր բոլոր հայ որբերուն համար էին։

Տեսականին մէջ այսպէս, սակայն գործնականին մէջ խնդիրը ուրիշ կերպ էր։ «Բաղնիմայական» բողոքականները և «լատինամոլ» կաթոլիկները, նախամեծար կը համարէին իրենց որբերը օտար հաստատութեանց վստահիլ և յանձնել, քան ազգ. որբանոցի մը, ուր այդ մանկտիները, ի մեծ ահաբեկութիւն իրենց, պիտի մեծնային ամեն բանէ առաջ իբր հայ, մնալով սակայն նորէն բողոքական կամ կաթոլիկ։ Բայց այդ հայութիւնը չէ իրենց բովանդակ երկիւղը։ Ահա թէ թէ ինչու անոնք չեն ուզեր հասարակաց դրամով մատակարարուող մեր որբանոցները։ Մի-Նա

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԻՆ

Լպիրշ ստահակագործութիւն

Կ. Պօլիս, 12/25 օգոստոս

Զմիւռնիայում հրատարակուող «Դաշինք» լրագրի խմբագրապետ Սուրէն Պարթևեան, ասկէ մէկ-երկու շաբաթ առաջ Զմիւռնիայի պատուաւոր քաղաքացիներէն մէկուն կնոջը հետ խոյս տուած է Պարիզ։ Բնական է, թէ այս դէպքը մեծ յուզում առաջ բերած և մանաւանդ խոշոր գայթակղութեան մը պատճառ դարձած է։ Սուրէն Պարթևեան հայ գրականութեան մէջ իր յատուկ տեղը ունի, իբր վիպակներու և աննման նկարագրական տաղերու հեղինակ։ Պարթևեան միևնոյն ատեն օժտուած է խօսելու ձիրքով և գիտէ իր ունկնդիրները հմայել, վերացնել ու խանդավառել։

Այս գերազանց յատկութիւններուն քով, անիկա ունի խառն նաև այնպիսի յատկութիւններ, որոնք իր արժանիքներուն վրայ բան մը չեն աւելցներ... այլ ընդհակառակը զայն կաղարտեն։

Անհաստատ իր ընտրութիւններուն մէջ, փոթորիկի բռնուած նաւու մը պէս տատանած է ամեն կողմ և չէ կրցած մնալ երբեք մէկ ուղղութեան վրայ։ Երբեմն հնչակեան, Մանչէստրի մէջ հայ վաճառականներու թելադրութեամբ հակայեղափոխական մը կը դառնայ, Ամերիկայի մէջ հայ կուսակցութիւններէն ամենէն աւելի ոճրապարտներէն մէկուն՝ Վերակազմեալ Հնչակեանութեան կը յարի և Եգիպտոսի մէջ սահմանադրական ռամկավար կըլլայ և հոն այդ կուսակցութեան մէջ կը մնայ մինչև վերջերս, առանց սակայն գործօն և պատասխանատու ոևէ դեր ունենալու։

Անիկա աւելի սահմանափակուած էր, ապրելու հարկին տակ, գրականութեան մէջ, և Հ. Մամուրեանի ղեկավարութեամբ հրատարակուած «Դաշինքին» մէջ յօդուածներ կը գրէր։ Այդ յօդուածները շատ անգամ լախտի հարուածի մը ուժգնութեամբ ինկած էին խուժանավարներու և ամբոխապետներու գլխուն, որոնք անշուշտ հիմա՝ փոխադարձաբար իրմէն վրէժ կը լուծեն, իրենց թերթերուն մէջ Պարթևեանի այս շատ անձնական արարքին յետին մանրամասնութիւններովը շահագրգռուելով... և հրապարակելով իբր... քաջանմուշ մոռականներ։

Այս վրէժխնդրութիւնը, իբր տեսակին մէջ գծուծ ու այպանելի, կրնայ մէկ ատրիճան մարդկօրէն մեկնուիլ և ներուիլ. սակայն զզուանքէն տարբեր զգացում մը չի կրնար ունենալ իրենց այն գծուծ, լպիրշ ու խայտառակ շահագործութեան համար, որ Սուրէն Պարթևեանի այս շատ անհատական արարքը պատրուակ ընելով կըսեն, վարկաբեկելու համար սահմանադրական ռամկավար կուսակցութիւնը։

Կ. Պօլսոյ «Ազատամարտ» և Զմիւռնիայի «Աշխատանք» հանգամանքաւոր լրագիրները, իրենց հետևորդներու բանակովը, բան-գործ ըրած են գրաւոր և բերանացի պրօպագանդի մը առարկայ ընել Պարթևեանի այս արարքը, անմիջապէս անոր կցելու համար սա յանկերգը թէ «բոլոր սահմանադրական ռամկավարները այս տեսակ անբարոյականներէ բաղկացած են»։

Ասիկա անմարսելի է, Պարթևեանի արարքին չափ անբարոյական. զի եթէ Պարթևեան կնոջ մը միամտութիւնը շահագործած է զայն հրապուրելով, այդ խաբեբաները, իրենց ապուշ հետևորդները կը շահագործեն... սրբութեան պատմուճաններ առնելով իրենց վրայ։

Ի՞նչ շուտ մը կը մոռնան իրենց անցեալը, Աստուած իմ։

Անվերջ պղծութեան, զզըւելի գարշութեանց և անհնարին անբարոյութեանց մէջ թաւալող խմբագրապետը՝ Ռուբէն Զարդարեան ինչ շուտ մոռցաւ իր անցեալը։ Հազար անգամ պիտի նախընտրէի, որ Զարդարեան—Պարթևեանի չափ գրական արժանիք ունեցող գրագէտ մը—Պարթևեանի պէս միայն կին մը հրապուրած ըլլալու յանցանքը ունենար իր ուսերուն վրայ, քան թէ մուրհակ կեղծողի, խուլ գողի, և... ուրիշ մոլութիւններու ամօթը ունենար... իր անցեալին մէջ։

Տեղը չէ հարցնել, թէ արդեօք սահմանադրական ռամկավարներ են նաև Ներսէս Փափազեան (երբեմն Մաշտոց վարդապետ), «Ազատամարտի» խմբագիրներէն մէկը, որ վարդապետական սքեմով, իր եղբօրը կինը փախցնելու եւ մինչեւ հիմա անոր հետ կենակցելու ազգալիրծ անբարոյականութիւնն ունեցած է։ Արդեօք սահմանադրական-ռամկավար են Աղթամարի ինքնակալ Իշխանը, որ դարաւոր վանք մը անառականոցի վերածեց, Կարմէնը (ուրիշ նախկին վարդապետ մը), որ Մուշի Ազգանուէրի վարժարանին տեսչուհին հրապուրած է և անպսակ կը կենակցի անոր հետ, գործնական դաս մը տալու համար ազատ սիրոյ։

Այս համատեղութեան մէջ կրնայ մոռցուիլ արդեօք Վանում համբաւաւոր Ադամ փաշան, որ իբր գործակից Դաւոյի նշանածը պղծելէ յետոյ՝ ընկերովի կենակցութեան պայմանով բանի ամուսնացնել ուզեց և տեղի տուաւ Վասպուրականի դաւաճանութեան, որ չորս օր առաջ տակաւին կողբար անոնց թերթը։

Ասկէ աւելի զզըւելի, աղտոտ ու անբարոյական արարք մը կրնա՞ք երևակայել։

Աւելորդ է անշուշտ ուրիշ պղտիկ (?) մեղանչումներ յիշել, ինչպէս պրոֆ. Խաչատուր Աստուածատուրեանի և ուրիշներու։

Հապա ճուխուպրխտական շահատակութիւնները օր ցերեկով և մայրաքաղաքներու մէջ գործուած։

Ճանէկեան Պատրիկի առևանգութիւնը կազմակերպելու զզըւելի անբարոյութիւնը, աս ու ան ծեծելու սրիկայութիւնը, սպառնական նամակներով ահաբեկելու ամօթալի գրութիւնը, և կին մը փախցնելէն աւելի զատապարտելի անբարոյութիւնները գործողներն ամենն ալ սահմանադրական-ռամկավարներն էին թէ չէ՝ իրենց իսկ և իսկ «ընկերները»։ Ասոնց համար կուզէն որ դուրսը մնացողներն իրենց համար ալ ըսեն... «Ասոնք ամենն ալ աստանկ մարդիկ են»։

Սահմանադրական-ռամկավարութեան մէջ կրնան տակաւին քանի մը ուրիշ Պարթևեաններ ալ գտնուիլ, ինչպէս ուրիշ հատուածներ կան միւս խմբերու մէջ, սակայն ատոնք չեն զօրեր կուսակցութիւնը արատաւորելու։

Կուսակցութեան մը դատապարտութիւնը իր հաւաքական գործունէութեան մէջ է, իր որոշումովը գործուած գեհենաքարշ արարքներուն, ոճիրներուն, անխորհուրդ ու դաւաճան շարժումներուն, հաւաքական դրամաշորթութեան, կուսակցութեան մնտուկին ի նպաստ առևանգութեանց և սպառնալիքներուն մէջն է։ Ծառայ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 17 օգոստոսի

Պարսկաստանը մրրկածուփ ալիքներին յանձնված նաւի է նմանում. կը հանի խաղաղ նաւահանգիստ թէ կուլ կը գնայ կատաղի ալիքներին, դեռ յայտնի չէ։ Նախկին շահ Մահմէդ Ալիի և իր կուսակիցների ընդհարումները շարունակվում են։ Այժմ Պարսկաստանում տիրող երկու կուսակցութիւն կայ՝ միապետականների կուսակցութիւնը, որը մեծ յոյսերով է տոգորված՝ երազելով Մահմէդ Ալիին նստեցնելու՝ իր կորցրած գահի վրա. միւսը սահմանադրասէր ժողովրդի կուսակցութիւնը, որն աննման եռանդով պայքարում է արիւնով ձեռք բերած ազատութիւնը չը մատնելու բռնապետ Մահմէդ Ալիի ձեռքը։ Ծառեր, քարոզներ, անթիւ անհամար թռուցիկներ այս ու այն քաղաքի մուջահիդներից կամ անջումաններից ուղարկված՝ վխտում են ժողովրդականների ձեռքերում։ Պակաս ոգևորութիւն չը պատճառեցին Նէջէֆի մուշտէիդների հեռագիրները ընդդէմ էքս-շահի շարժումներին։ Մի խօսքով ոգևորութիւնն ու գործունէութիւնը պարսից նոր սերնդի՝ սահմանադրականների մէջ ակներև են, թէև զուրկ պահանջված կարգապահութիւնից։ Հանդէս եկած շարժումներից բացայայտ երևում է, որ ժողովուրդը՝ թէև ըստ երևոյթին խիստ դժգոհ տիրող ռեժիմից, սակայն և այնպէս ոչ մի բանով չէ կարող հաշտվել Մահմէդ-Ալի միրզայի նորից Պարսկաստանի տիրապետը դառնալու հետ՝ ինչ ծրագրով և ինչ գնով էլ թէկուզ լինի այդ։

Թէհրանի հետ հեռագրական հաղորդակցութիւնը յաճախ ընդհատված է լինում. և ստոյգ տեղեկութիւն պակասում է, թէ որտեղ են գտնվում Մահմէդ-Ալին և իր անմիաբան բանակը. բայց բացորոշ է այն, որ նախկին շահի շանսերը չեն արդարացնում իր ունեցած վառ տենչանքը՝ գահը իր որդուց խլելու համար։ Նրա արշաւանքների բացարձակ անաջողութիւնը և իր ու դաշնակիցների լքումը յայտնի լինելով հանդերձ, միւս կողմից այս հանգամանքը քառապատկեց յեղափոխական տարրերի ոգևորութիւնը։ Իրականութիւնն այն է, որ անմեղօրէն տուժում է երկրագործ դասն առհասարակ՝ ոտից կոխան լինելով Մահմէդ-Ալիի հրոսակախմբերին, որոնք զինակցել են միմիայն թալան-թալանի համար։

Եթէ հաւատանք ժողովրդի շրջերում խօսվածներին Մահմէդ-Ալի միրզան և իւրայինները մտածում են արշաւանքների ուղղութիւնը փոխել և այս անգամ Աստարա-Արդաբիլի վրայով արշաւել Թաւրիզի վրա, նախ ըմբոստ Թաւրիզը պատժել և ապա այնտեղից անցնել Թէհրան. կամ թէ չէ՝ Թաւրիզը անել մայրաքաղաք։

Հարց է, թէ ինչ է կատարվում Ատրպատականում։

«Մշակի» ընթերցողներին յայտնի են Մարաղայի դատաւոր Սամադ-խան Շուջա-ուդ-Դովլէի գործերը Միանդաբում, երբ Սալար-ուդ-Դովլէն արշաւանքներ էր պատրաստում Թաւրիզի և շրջակայքի վրա։ Կառավարութիւնից յանձնարարված գործը Սամադ-խանը աջող գլուխ բերելուց յետոյ իր ձեռքում գտնված զօրամասով ուղևորվեց Սարաբ՝ շահսէվան ցեղերի առաջխաղացութիւնը զսպելու, որոնք սանձարձակ կողոպտեցին ու աւերեցին այդ շրջանը։ Թաւրիզի կառավարութիւնը Շուջա-ուդ-Դովլէի ետևից պատրաստեց լրացուցիչ ռազմամթերք ուղարկել և Այդն փաշայի եղբայր Իբրահիմ-խանը իր 150 ձիաւորներով գնաց Սարաբ Սամադ-խանի բանակին միանալու։ Անցած մի շաբաթ՝ Իբրահիմ-խանը իր ձիաւորներով վերադարձաւ Թաւրիզ՝ բերելով իր հետ Սամադ-խանին ուղարկված ռազմամթերքը։ Այդն փաշայի եղբօր կատարած յարաբերութիւնից հասկացվեց, որ Շուջա-ուդ-Դովլէի արարքը կեղծ է. նա գործում է և գործելիս է եղել Մահմէդ-Ալիի հաշւին՝ որպէս նրա հաւատարիմ ազգնուր. այդ օրվանից ես քաղաքում տարածվեց, որ Մարաղայի դատաւորը իր բանակով անցել է նախկին շահի կողմը և պատրաստ է նրա թև ու թիկունք լինել։

Սամադ խանի առարկելով, Թաւրիզի կառավարութիւնը ռմբաձիգներ է ուղարկել իրան սպանելու, բայց անաջող հետևանք են ունեցել և այլն։ Փաստն այն է, որ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՑԵՂԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿՈՆԳՐԵՍԸ*)

(Խարկովի համալս. պրոֆ. Ա. Կ. Կրասնովի)

Ինձ, հաւանական է, բաւական չէին լինի լրագրական հարիւրաւոր սիւնակներ, եթէ ես կամենայի միևնոյն մանրամասնութիւնով նկարագրել հաղորդագրութիւնների բովանդակութիւնը, որոնք եղած են վեց մնացած նիստերում։ Բայց որովհետև յիշեալ հաղորդումներից շատերը վերաբերում են գաղութային քաղաքականութեան այն երկիրներում, որոնք մեզանից հեռու են, և կամ խաղաղութեան վեհաժողովներին, որոնց բովանդակութեան էութիւնը ենթադրում եմ, որ յայտնի պէտք է լինի զարգացած ընթերցողին, դրա համար և ես նախադասում եմ՝ ուղարկելով հետաքրքրվողներին արդէն իմ յիշած իսկական աղբիւրին՝ ասել միայն մի քանի խօսք աւելի հետաքրքրական հաղորդումների վրա։ Այս տեսակներին պէտք է վերագրել, օրինակ, Լաֆոնտէնի հաղորդագրութիւնը՝ համաշխարհային մարդկային կազմակերպութեան գործի ազատ ձեռնհասութեան մասին։ Աստիճանաբար խօսեց նա, չը նայելով բոլոր ազգայնական ձգտումներին, որ ազգութիւնների շահերի հիւսումն է կատարվում, նրանց գաղափարների միացումը առաջ է գալիս, և աշխարհն դառնում է մի մեծ պետութիւն։ Այն շարժման մասին գաղափար տալու համար, որը մղում է մարդկութեան դէպի միութիւն և համաձայնութիւն, նա բերել է այն պատճառները, որոնք ստիպել են մարդկանց կազմակերպել միջազգային ժողովներ, որոնց ղեկուցանողը թւում է՝ սկսեալ 1843 թւից, երբ հաւաքվել է առաջին ժողովը, տասն հազարից աւելի։ Առաջին և գլխաւոր պատճառն այսպիսի ժողովների եղել են տնտեսական հարցերը՝ հարցեր համաշխարհային շուկայի։ Սրանց համապատասխան մշակների դասակարգն էլ համախմբվում էր միջազգային շաղկապումներ։ Արդէն գոյութիւն ունեն աւելի քան երեսուն միջազգային ֆեդերացիաներ։ Նրանց նպատակն է բարւոքել աշխատութեան պայմանները։

Միջազգային համախմբումը հիմնված է աշխատաւոր դասակարգի օրինական պաշտպանութեան համար, և Բազելում կայ միջազգային աշխատութեան գրասենեակ, որն արդէն հասած է յայտնի հետևանքների։ Այսպէս, յենվելով զանազան կառավարութիւնների կարգադրութիւնների վրա, նա դուրս է ձգել սպիտակ ֆօսֆորի գործածութիւնը՝ լուցկիների պատրաստութեան ժամանակ՝ և գիշերային կանանց աշխատանքը։ Կառավարութիւնների դերը՝ միջազգային փոխանակութեան կազմակերպութեան և հաղորդութիւնների մէջ՝ յայտնի է. այսինքն՝ պօստային, հեռագրային, ապրանքներ տեղափոխելու դաշնակցութիւնները աշխարհը դարձրած են իբրև մի պետութեան պատկանող երկիր։ Ովկիանոսը՝ իր հանրային նշանակներով, որոնք պատկանում են բոլոր ազգերին, է միջազգային հաղորդակցութեան ճանապարհ։ Միջազգային համախմբումը երկաթուղային ժողովների, վեհաժողովների, նաւագնացութեան վերաբերմամբ, տրամվայների միջազգային վեհաժողովները արտայայտում են ուժգին գործունէութիւն։ Յետոյ՝ հետևում են առողջութեան վերաբերեալ հարցերով զբաղվող վեհաժողովները՝ ալկօհոլի դէմ կռւող, կանանց պաշտպանող և վեհաժողովներ գիտութեան՝ յանձին սրա զանազան ճիւղերի՝ տեխնօլօգիայի, իրաւագիտութեան, փիլիսօփայութեան, կրօնքի և բարոյագիտութեան։

Սկսվում է հետզհետէ ուժգին փոխանակութիւն պրօֆեսօրների և ուսանողների միջև, բարձրացվում է հարց դիպլօմների հաւասարակշռութեան, միջազգային մանկավարժական կենտրոնի ստեղծման և համաշխարհային գիտական հիմնարկութեան՝ բարձրագոյն ճեմարանի. մամուլի ներկայացուցիչները իւրաքանչիւր տարի ունեն համախմբումներ։ Կայ և համախմբումն մամուլի ժողովների։ Մերձեցման գործում փոքր դեր չեն խաղացել միջազգային ցուցահանդէսները։ Արդէն կազմվում են միջազգային կատալօգներ գիտական գրականութեան համար՝ ձեռնհասութեամբ արքայական ընկերութեան Լօնդօնում։ Իսկ միջազգային բիբլիօգրաֆիայի ճեմարանը երևակայում է հաւաքել մի գրացուցակի մէջ այն ամենը, ինչ որ գրվել է մարդկութիւնով և առաջ. այս կը լինի մի տեսակ գումար բոլոր մարդկութեան դարաւոր մտքի աշխատութեան։ Ի վերջոյ, կենտրոնական միջազգային հիմնարկութիւնների գրասենեակը այժմ իրան կէտ նպատակ դնում է գործակցութեամբ ուսումնասիրել համաշխարհային կեանքի երևոյթները, նրանց կանոնաւորել և կազմակերպել՝ համախմբումների միջազգային, իրաւաբանական ռեժիմը, հաստատութիւն միջազգային գիտական միութիւնների գիտութեան մէջ և տեխնիկայի. ապացուցումն գիտական լեզուի, տեխնիկայի, համագործութեան։ Հիմնարկել այսպիսի բիւրօ առաջարկվում է և վեհաժողովի կողմից։ Բիւրօն պէտք է լինի վեհաժողովի մշտական գործադիր մարմինը, նրա կենտրոնը, որի չորս կողմը պէտք է համախմբվեն բոլոր միջազգային հիմնարկութիւնները, որը կը լինի՝ իր կարգին՝ ապացոյց մի գեղեցիկ՝ մարդկային միութեան։

Լօնդօնցի Իսրայէլ Զանգվիլը կարդաց իր զեկուցումը՝ հրէաների մասին։ Նա ցոյց է, տուել որ հրէական աշխարհահայեցողութեան հիման մէջ գտնվում է գիտակցութիւն՝ ինքն-իրան ընտրեալ ժողովուրդ համարելու, որոնց վրա դրված է մարդկութեան միութեան խնդիրը, և որոնց գլխաւոր գործօնը հրէութիւնն է։ Երուսաղէմի անկումից կէս դար յետոյ նա ստեղծեց քրիստոնէութիւնը, և այս նոր դերում սկսեց տիրել աշխարհին։ Երուսաղէմի կործանումից հինգ դար յետոյ նրա ծիլերը առաջացրին Մուհամմեդի գաղափարը, ներշնչեցին նրան իսլամը։ Աշխարհի կեանը, այսպիսով, հրէութիւնով՝ այս կամ այն նրա ձևի տակ՝ ընկճված էր, և հրէութեան խնդրի միասին տարած է յաղթանակը։ Սրա հետ պահպանվել է և նոյն ազգի կորիզը։ Արդէն հրէաների Երուսաղէմից հեռանալուց առաջ, նրանցից շատերը գաղթում էին Միջերկրական ծովի եզերքները, սակայն, խոստովանելով Երուսաղէմը՝ իբրև իրանց ազգային և կրօնական կենտրոն։ Դեռ այն ժամանակը տեղական ժողովուրդները՝ հակառակ հրէից լարված էին։ Ցոյց տալով հրէից ճնշված դրութիւնը Ռուսաստանում և Ռումինիայում, նա նկատում է, որ գլխաւոր վտանգը, որն սպառնում է հրէութեան, սրա մէջ չէ, այլ՝ չունենալով հայրենիք՝ նրան շրջապատող ազգերի մէջ ձուլվելու կարելիութիւնը։ Առաջվայ հալածանքի նպատակն էր ստեղծել հրէաներից՝ այսպէս ասած՝ կրիպտօ-հրէաներ, այսինքն այն տեսակ, որոնք արտաքուստ դաւանում էին ուրիշ կրօնքներ, պահպանելով հրէութիւնից միայն մի քանի սուրբ սկզբունքներ։ Այսպէս են մարանօսները, որոնք էին Սպանիայում կաթոլիկներ, Անգլիայում՝ բողոքականներ, Եգիպտոսում և Թիւրքիայում՝ մահմեդականներ։ Եւ մինչև այժմ դօնմեզօնները բնակվում են Սալօնիկում, տալով երիտասարդ թիւրքերին պետական մարդիկ։ Բալեարեան կղզիները մինչև ցարդ ապաստան են դարձել խուեղների, իսկ կէս դար սրանից առաջ Միջին-Ասիայում՝ հրէաների դէմ մղված հալածանքը ստեղծեց ջեդիլ-ալ-իսլամը։ Ռուսաստանը լի է ուղղափառներով, որոնք իրանց սրտերում մնացած են հրէայ։ Անցեալ տարի հրէաների մի մեծ քանակութիւն որ համալսարանները չէր ընդունված, ընդունեց մահմեդականութիւն։ Բայց այն երկիրներում, որոնց մէջ հրէաներին տրված են օրինական գոյութեան իրաւունքներ, նրանք ինքեանք իրանց անունները փոխել են, յարմարվելով շրջապատող միջավայրին։ Այս բոլէխս նրանք չունեն յատուկ իրանց համար կենտրոն, և նրանք դառնում են ջերմեռանդ ազգասէրներ այն երկիրների, որոնց հայրե-

*) Տես «Մշակ» № 184.

մերթ Թաւրիզի սահմանադրականների դէմ կռւող, մերթ սահմանադրական իշխանութեան կողմից Սալար-ուդ-Դովլէի դէմ բանակող Սամադ խան Շուջա-ուդ-Դովլէն այսօր պարզել է իր դրօշակը իբրև կուսակից էքս շահի և կռւում է սահմանադրական կառավարութեան դէմ։

Որպէսզի շահսեվան ցեղերին իր կողմը գրաւէ, Շուջա-ուդ-Դովլէն այս օրերս ամուսնացաւ ցեղապետներից մէկի աղջկայ հետ։ Մ'արաղայի շրջանը, Միանա, Արդաբիլ և այլ տեղեր իր իշխանութեան տակն են, որտեղերի դատաւորներին նշանակել է ինքը։ Ամալիաթը հաւաքում են նրա ձիաւորները։ Թաւրիզում փոխ նահանգապետ Իմամ Ղուլի միրզային գրած մի նամակում իրան համարում է Ատրպատականի ընդհանուր նահանգապետ և հրահանգներ է տալիս, հրամաններ արձակում։ Դուխարղանում էլ դատաւոր նշանակեց։ Սակայն Թաւրիզից ուղարկված զօրամասը գրաւեց այդ քաղաքը և Սամադ խանի ձիաւորների հետ ընդհարումների մէջ է Մարաղան գրաւելու համար։ Արդաբիլում գործում է Մահմէդ-Ալիի սիրելին՝ Մուջալալը-Սուլթանը ունենալով իր հետ փող, զէնք և ձիաւոր։

Պարսից կառավարութեան վիճակը ճգնաժամային է և ինչով կը վերջանայ, դժուար է ասել։ Սահմանադրականների եռանդը մեծ յոյս է ներշնչում, որ վերջ ի վերջոյ սահմանադրութիւնը զոհ չի գնայ չարաշունչ րէակցիային։

Նստած չէ նաև Մակուի շրջանի միահեծան տէրը՝ Սարդար-Իզբալ-Սալթանէն։ Մեզ հասած լուրերի հիման վրա՝ վերապահութեամբ հաղորդում ենք, որ նա ևս զինվում է և մտադիր է բազմաթիւ ձիաւորներով արշաւել դէպի Մարանդ։ Կասկած չը կայ, որ նա ինքը պատրաստ է գործակցելու էքս-շահի շարժումներին, որին խոստացել է տալ իր աջակցութիւնը՝ ունենալով միջոց, խրախոյս և բազմաթիւ քիւրդ հրոսակախմբեր։ Դեռ չեմ ասում Սալմաստի, Ուրմիի սահմաններում քիւրդերի յարձակումներն ու յափշտակութիւնները։ Այս բոլորը ենթադրել են տալիս, որ Ատրպատականը յափշտակութիւնների, աւերումների ու արիւնահեղութիւնների թատերաբեմ է լինելու մօտիկ ապագայում, ազգաբնակութիւնը դնելով վտանգաւոր կացութեան առաջ։

Շրջակայքի խառնաշփոթութիւնների տխուր հետևանքը վաղուց է որ կրում է Թաւրիզը։ Թանգութիւն ամեն բանի. հաց համարեա չը կայ քաղաքում, եղածն էլ վատթար և քիչ է։ Ցորենի խալվարը այս րոպէին 50—60 ր. արժէ, այն ևս հազուագիւտ. ճանապարհները անապահով են և քաղաքը զուրկ է հացահատիկից։ Մնում է Կովկասից ստանալ ալիւր, և այն՝ ինչ գնով։ Ամեն դէպքում Թաւրիզի հազարաւոր ժողովուրդը կանգնած է սովածութեան և խոշոր պատահարների հանդէպ։

Հայկազուն

ՇԱՐԺՈՒՄ ԹԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ

«Սպառողների գործադուլը» կամ, որպէս դրան անուանում են, «խըղի յեղափոխութիւնը» (որովհետև խըղը մանաւանդ բարձրացել է գնի մէջ) սկսվեց նախ և առաջ Ֆէրդէրի համայնքում, ոչ հեռու Մօբէժից (քաղաք հիւսիսային դէպարտամենտում), արագութեամբ անցաւ Մօբէժ, տարածվեց հիւսիսային դէպարտամենտում, իսկ այնտեղից նրան մերձաւոր համայնքներում, ուր ուտեստի պաշարների գները նոյնպէս զգալի կերպով բարձրացան։ Պարիզի մի լրագրի արած հաշւով, գները Հիւսիսային Ֆրանսիայում վերջին 15 տարիների ընթացքում 25 $^0/_0$ բարձրացաւ։ Սպառողների կատաղութիւնը թափվեց առևտրականների վրա։ «Echo de Paris» լրագրի թղթակցի հաղորդած տեղեկութեան համեմատ, որը շատ խիստ է վերաբերվում սպառողների յուզմունքներին, սկիզբներում շարժումը ընդհանուր համակրութիւն էր վայելում, և ասպարէզ եկած տան-տիկինները ամեն կողմից ողջոյնների էին հանդիպում։ Ոստիկանութիւնը և ժանդարմները ոչինչ չը կարողացան անել մասսայական այդ շարժման դէմ և, եթէ հաւատանք «Echo de Paris» լրագրին, մինչև անգամ չէին ծածկում իրանց համակրական վերաբերմունքը։ Օրինակ, մի քանի դէպքերում ոստիկանութեան գործակալներն իրանք էին գնում տան-տիկինների խմբի հետ միասին առևտրականների մօտ, կաթնավաճառների մօտ և ստիպում էին վաճառել պաշարներն այն գնով, որպիսի գինը նրանք էին նշանակում։ Ֆրանսիական լրագիրների վերջին տեղեկութիւնների համեմատ, շարժումը սկսում է աճել, և առաջվան պէս նա զօրեղ է Հիւսիսային դէպարտամէնտում։

Խոշոր անկարգութիւններ տեղի ունեցան այնտեղ Բիլլի-Մօնտինիում։ Տղամարդկանցից և կանանցից բաղկացած ամբոխը նախ և առաջ պատեց հացավաճառների խանութները և ստիպեց հացավաճառներին ստորագրել մի թուղթ, որով նրանք պարտաւորվում էին ծախել հացը աւելի էժան գներով։ Հացավաճառներից շատերը տուեին այդպիսի ստորագրութիւն։ Սակայն նրանցից մէկը, քաղաքային վարչութեան անդամ Վիտ, որին ամբոխը հանդիպեց փողոցում կառքով գնալիս, մերժեց մի այդպիսի ստորագրութիւն տալ, սկսեց ձիերը քշել և աշխատում էր փախչել ցուցարարներից։ Վիտը ձեռքում բռնած ունէր րէվօլվէր, և ցուցարարներից մէկն աշխատում էր զինաթափ անել նրան։ Վիտը, ի պատասխան, կրակեց րէվօլվէրը, և նա ընկաւ վիրաւորվելով կրծքից։ Ամբոխը կատաղեց. իրան Վիտին աջողվեց փախչել, բայց նրա տունը քարուքանդ արեցին, կառքը ջարդեցին և ապա այրեցին։ Ոստիկանութեանը չաջողվեց վերականգնել կարգը. ցուցարարները յարձակվեցին նրա վրա, և լուրջ ընդհարում տեղի ունեցաւ ոստիկանութեան և ցուցարարների միջև։ Կային վիրաւորվածներ թէ մէկ և թէ միւս կողմից։

(«Р. В.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Խուզարկութիւն

Ծօնկան (Բորչ. գաւ.), 19 օգոստոսի

Օգոստոսի 13-ին տեղս ժամանեցին Թիֆլիսի Մետեխի բանտի կառավարչի աւագօգնականը, կրտսեր-օգնականը երեք ստրաժնիկի և մէկ նադզիրատելի հետ միասին։ Նրանք, մտնելով գիւղը, կանգ առան տանուտէրի դրան առաջ, անյապաղ առաջարկելով տանուտէրին գիւղի չորս կողմը պահապաններ նշանակել, որովհետև իրանք, համաձայն գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեան, խուզարկելու են ամբողջ գիւղը։ Հարց ու փորձից պարզվեց, որ նրանք փնտռում են Թիֆլիսի բանտից փախած կալանաւորների։ Խուզարկութիւնը անհետևանք մնաց։

Կայծոն Շքեղեան

Չարագործութիւններ

Նուխի, 22 օգոստոսի

Այսօր, ցերեկով, քաղաքից քիչ հեռու գտնվող Գեօնիգ գիւղի ճանապարհին, մի քանի մահմեդականներ յարձակվելով ուղտապանների վրա կողոպտել են նրանց։ Չարագործներին ձերբակալելով՝ ոստիկանութիւնը նրանցից կողոպուտը յետ է խլել ու յանձնել ուղտապաններին։

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 10-ին, մի քանի անյայտ մարդիկ նստելով Աբդուրահիմ Իսմայիլ օղլու կառքը, պատւիրում են քշելու մի խուլ անկիւն, որտեղ 6 գնդակի հարուածով սպանում են նրան ու իրանք անյայտանում։ Կասկածով ձերբակալված են երկու մահմեդական։

Չը նայած ոստիկանութեան խիստ միջոցներին, վերջին ժամանակներս յաճախակի գողութիւններ, կողոպտումներ ու սպանութիւններ են տեղի ունենում։

Ա. Մնացականեան

ԳԻՒՂԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս և սպասում էինք, այս տարի հացի պակասութիւն է։ Գիւղացու տնային անհրաժեշտ ծախքերը ծածկելու եկող դրամական եկամուտի գլխաւոր, բայց և բարակ աղբիւրը գոյանում է հացահատիկ վաճառելուց։ Իսկ երբ զգացվում է հացի պակասութիւն, այդ նշանակում է արդէն, որ գիւղացին չունի ոչ միայն ծախելու հաց, այլ նրան պակասելու է նաև իր ուտելու տարեկան պաշարը, որը և լրացվելու է պարտքով վերցված փողով պատահական դուքանչուց գնած դառն, անպէտք ալիւրով։ Կալերը սկսվեցին սովորականից շատ ուշ, որովհետև դաժան ձմեռվանից փչացած աշնանացաների տեղ նորից ցանված էր գարնանացան, որի ուշ հասնելն էլ պատճառ է կալերի ժամանակին չը սկսվելուն։

Գիւղացիների համար իրանց ուտելու պաշարի պակասութիւնից ոչ պակաս չափով սարսափելի է և նրանց տնային անասունների կերի՝ ալաֆի պակասութիւնը։ Դաժան ձմեռվանից ոչնչով պակաս դաժան չէր նաև ամառը, որը աղանձեց, չորացրեց դաշտերի և սարերի խոտերը, արտերի ցողունը, որպիսի հանգամանքի շնորհիւ էլ պակաս է լինելու թէ խոտը և թէ ստացված դարմանը։

Եւ շնորհիւ այս անխախտ կերպով մէկը միւսին յաջորդող անբերրի տարիների՝ գիւղացիների գլխին զանազան հարկեր և մասրափային պարտքեր դիզվում են ու դիզվում...

Սակայն այս այսպէս լինելով հանդերձ, նա դարձեալ ուրախութեամբ ընդառաջ է գնում իր մտաւոր և առողջութիւնը բարելաւելու եկող երևոյթներին ուղիղ այնպէս, ինչպէս հիւանդը դժուարութեամբ ընդունում է իրան տրված դառն դեղահատերը, յոյս ունենալով որ նա իրան կառողջացնէ...

Մեր գիւղը սկսած դպրոցական շինութիւնը դեռ չաւարտած՝ ստիպված է ջուր բերելու կենսական խնդիրը ևս նրան խառնելու. հասարակութիւնը պարզ կերպով զգալով վատ ջուր գործածելու տուած վնասները, հրաւիրեց Ջրաբաշխ Մուրադեանին, որը գալով այստեղ գտել է, որ գիւղից ոչ հեռու կան առողջարար ջրեր և որ կարելի կը լինի բերել գիւղ 6,000 րուբլի ծախսելով։ Այսպիսով մեր հասարակութեան առաջ դրված են երկու՝ մէկը միւսից ոչ պակաս կենսական խնդիրներ՝ ջուր և դըպրոց...

Սակայն որքան էլ ունենայ այդ գիւղը բարի, նախանձելի ցանկութիւն, երկու խոշոր խնդիր միանգամից աւարտել չէ կարող, պէտք է ստիպված կամ մէկը յետաձգէ կամ միւսը։

Շատ անգամ լսել ենք, ասում են, որ կան անձնաւորութիւններ, որոնք ունենալով հնարաւորութիւն և ցանկութիւն՝ պատրաստ են նման դէպքերում օգնութեան գալու, բայց չեն իմանում այդպիսիների տեղը։

Ուստի հրաւիրելով նման բացառիկ անձանց ուշադրութիւնը յիշածս կարևորագոյն հարցերի վրա, խնդրում ենք բարեհաճեն օգնել մեզ՝ մեր սկսած գործերը աւարտելու, որով և միջոց կը տրվի թէ անառողջ, ապականված ջրի փոխարէն մաքուր, առողջարար ջուր գործածելու և թէ մատաղ սերունդի կրթութեան տաճարը կառուցված տեսնելու։

Շնող գիւղ — Բ. Մկրտումեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կովկասի Փոխարքայի պաշտօնակատար ինֆ.-գեներալ Ն. Շատիլովը Կօջօրից վերադարձաւ Թիֆլիս։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը յայտնեց քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեանին, որ աչքի առաջ ունենալով Թիֆլիսի հացթուխների յամառութիւնը, որով նրանք չեն ուզում բոլոր տեսակների հաց թխել, անհրաժեշտ է գտնում շուտափոյթ կերպով հրատարակել պարտադիր կանոններ հացթուխների նկատմամբ։ Այս կանոնները կը քննվեն սեպտեմբերի 5-ին՝ դումայի նիստի ժամանակ։

◆ Թիֆլիսի ոստիկանապետը հրամայել է, որպէսզի բոլոր հացթուխները թխեն ամեն տեսակի հաց, բաւարար քանակութեամբ։

◆ Սիօնի մայր տաճարին կից գտնվող մուզէումին ընծայված է մի ձեռագիր, վրացերէն լեզուով, որ գրված է XVI դարում, խուցուրի կոչված գրերով։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը ամիսներ առաջ կարգադրել էր, որպէսզի ծառայողները իրաւունք չունենան ժամանակից առաջ հեռանալու ծառայութեան տեղից, նոյնպէս և ուշ գալու։ Չը նայած այս կարգադրութեան, այնուամենայնիւ ծառայողները շարունակելիս են եղել իրանց սովորոյթը։ «Т. Л.» թերթի ասելով, օգոստոսի 25-ին, դեռ ժամը երկուսը չեղած, հաշւապահական բաժնի մէջ ծառայողները արդէն դադարեցրած են եղել բոլոր զբաղմունքները։ Այդ ժամին մի տիկին մտնելով յիշեալ բաժանմունքը՝ փակ է գտնում բոլոր դռնակները։ Ներկայ գտնվող կողմնակի անձինք խորհուրդ են տալիս տիկնոջը բաղխել դռնակներից մէկը, որը և բացվում է, սակայն ի զարմանս բոլորի նրան յայտնում են, որ գործողութիւնները կատարվում են մինչև ժամը 1-ը։ Նոյն ժամին դումայի դիւանատան մէջ գտնվելիս է եղել քաղաքային դումայի իրաւասու ինժ. Ա. Ս. Բաբեանը, որին և դիմել են բացատրութեան համար։ Վերջինս, մտնելով դիւանատուն, տեսնում է, որ այնտեղ կան միայն 5—6 ծառայողներ։ Մի կարճ ժամանակվայ բացատրութիւններից յետոյ, ծառայողները բացին բոլոր բաժանմունքների դռնակները։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային հասոյթները յունվարի 1-ից մինչև յուլիսի 1-ը հաւասարվում են 805,739 ր. 38 կ.։ Նոյն ժամանակամիջոցի ընթացքում ծախք եղել է՝ 753,789 րուբլի։

◆ Թիֆլիսցիներին յայտնի պարուհի Արմէն Օհանեանը ներկայիս պարում է Լոնդոնի «Coliseum» թատրոնում։ Նա առհասարակ Լոնդոնում գտել է մեծ աջողութիւն։ Ա. Օհանեանը Անգլիայում և Ամերիկայում շրջելու համար վարձված է 45,000 րուբլով։

◆ «Կոպէկի միութեան» բացած երեխաների ապաստարանում սկսել են կողովագործութիւն սովորեցնել։

◆ Այս օրերս խուզարկվեց բանաստեղծ Յ. Յակոբեանի բնակարանը։ Հակառավարական ոչինչ չը գտնվելու պատճառով Յակոբեանը ազատ թողնվեց։

◆ Մեզ խնդրում են տպել, որ նոր գրադարանապետուհի հրաւիրելու պատճառով Հալաբարի էժանագին գրադարան-ընթերցարանը փակ կը լինի մինչև սեպտեմբերի 1-ը։ Գրադարանապետուհու պաշտօնի համար պէտք է դիմել Կ. Հ. Բ. Ընկ. գրադարանապետ Ար. Փարեմուզեանին։

◆ Այս օրերս ձերբակալված վրացի ժուռնալիստ Ռոմանոս Բեբիաշվիլին ամսիս 25-ին ազատ արձակվեց։

◆ Թիֆլիս վերադարձաւ վրաց բեմի դերասան և րէժիսոր Վ. Շալիկաշվիլին։

◆ Ամսիս 25-ին կայացաւ Վրաց Գիւղատնտեսական Ընկերութեան խորհրդի նիստը, երբ քննվեց Մէթագուբէի կողմից յարուցված հարցը, որը վերաբերում է Կախեթում տնկարաններ հիմնելու խնդրին։ Խորհուրդը որոշեց ամեն կերպ աջակցել յիշեալ մտադրութեանը։

◆ Խուզարկու ոստիկանութեան գործակալները, օգոստոսի 25-ին ձերբակալեցին Բաթում Մայսուրաձէին, որը Կովկասի Փոխարքայի կարգադրութեամբ աքսորված էր Կովկասի սահմաններից։

◆ Վրիպակ.—«Մշակի» № 185-ում լոյս տեսած «Հայերգամեակը» վերնագրով յօդուածում մի-քանի սխալներ են սպրդել։ Թերթի երկրորդ երեսի երրորդ սիւնակի 31-րդ տողում (վերևից հաշւած) «Մխիթարեաններից» բառը պիտի լինի՝ «Մխիթարեանների»։ Նոյն սիւնակի 65-րդ տողի վրա տպված է՝ «...քո զաւիթին է միայն ապաւէն...», պէտք է լինի՝ «... քո զաւիթն է միայն ապաւէն...»։ Իսկ ստորագրութիւնը պիտի լինի ոչ թէ Եզիկեան, այլ՝ Եզեկեան։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԿԵԱՆՔԻ ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՐՈՆՈՂ ՎԻՊԱՍԱՆԸ

II *)

Անհաւասար կռւի և դէպի ապագան վառ յոյս տածող մի վիպասան է Անդրօնը։

«— Ես գնում եմ դէպի հեռաւոր գործի նոր ուղին»...

Այդպիսի խօսքերով է բնորոշում իր ապագայ քայլերը վէպի հերոս Ռուբէնը՝ իր սիրած աղջկայ սպանված դիակի առաջ։ Եւ այդ տողերի մէջ նկատվում է Անդրօնի ինքնակենսագրական գծերը։ Ինքնակենսագրական գծերով ընդհանրապէս հարուստ է վէպը։ Միշտ որոնող, միշտ բողոքող, աղնիւ կռւի մղող Անդրօնը նոյնիսկ ծանր յուսահատեցուցիչ մոմենտներում իրանից չէ հեռացնում այն յոյսը, որ ապագան առողջ մտքի ստուգն է լինելու և թէ մարդկային որոնող բանականութիւնը յաղթող է հանդիսանալու։

Վէպը հէնց առաջին երեսից ուշադրութիւն է գրաւում իր «քաղաքացիական» հովերով։ Իրօք՝ ռուս գրականութեան համար դրանք նորութիւններ չեն, բայց ես վերցնում եմ Անդրօնին իբրև հայ և մանաւանդ այն, որ Անդրօնն իր վէպը նուիրել է հայկական իրականութեան և այդ իրականութեան մէջ նկատված առողջ հովերին։

Վէպի մէջ չը կան դրդիչ գոչեր, շինծու ոգևորութիւն. այն, ինչ որ պատկերացված է, ծնունդ է հեղինակի հոգու և մտքի որոնումների։ Աւելորդ է ասել, որ այդ ձգտումները չեն հաշւվում իրական կեանքի շաբլօն պայմանականութիւնների հետ։

Այդպէս՝

«Բարեկամները, ծանօթները շատ էին պատմելիս եղել ինչ-որ մարդու մասին, որը վարելիս է եղել կանոնաւոր ճգնաւորի կեանք։ Նա հետաքրքրվում է այդ կեանքով. թէև ամենքն էլ ծիծաղում էին երիտասարդ ֆանատիկոսի տարօրինակ վարմունքների վրա, բայց նա ծանօթացաւ այդ մարդու հետ։ Ժամերով լսում էր այդ մարդու մօնոտօն պատմածները լուսաւորութեան մասին. այդ մարդը պոռնիկ կանանցից, մարմնական տենչերից հեռու մնալով ձեռք է բերել ճշմարտութիւնը և հոգու անդորրութիւնը»։

Եւ այդ ճգնաւորն ասում էր.

«— Մեղանում, այստեղ, ապրում են մարմնական կեանքով, բօլէական մեղսալի զուարճութիւններով, իսկ այնտեղ մեզ ըսպասում է անեղ դատաստանը։ Պահիր, Ռուբէն, պասերը, խուսափիր կանանցից, մի ամուսնանայ։ Ի՞նչ նշանակութիւն ունի երկրային կարգը. այնտեղ մեզ սպասում է երկնային անթառամ պսակը»։

«— Թող, Ռուբէն, փուչ աշխարհը, գիտութիւնը, փայլը, այդ բոլորն ունայնութիւն ունայնութեանց են։ Դու ասում ես, որ կը լուսաւորես ժողովուրդը. ինչ կարիք կայ. դու սրանով միայն կը գայթակղեցնես նրան։ Առաջ ժողովուրդն ապրում էր արդար կեանքով, չը կային մոլորված կանայք, իսկ այժմ. ժողովուրդը թաթախվել է մեղքերի մէջ, նրան անհրաժեշտ է մաքրող աղօթքը։ Դու քո լուսաւորութիւնով նրան աւելի կանբաղդացնես, առաջ կը բերես նոր պահանջներ։ Տես որքան պահանջներ ունի ինտելիգենտը, կրթված մարդը. նա ունի երաժշտութիւն, գրքեր, թատրօն, գիտութիւն, պարեր, համալսարաններ, թանգարաններ, բայց և այնպէս այդ ինտելիգենտը անբաղդ է, աւելի անբաղդ, քան գիւղացին։ Ո՛չ, եղբայրս, բաղդը լուսաւորութեան մէջ չէ, բազմատեսակ կարիքների մէջ չէ, այլ քրիստոնէական անկեղծ սիրոյ, ներողամտութեան, աղօթքի և արդար կացութեան մէջ»։

«Այդ խօսքերը մեծ փոթորիկ առաջ բերին Ռուբէնի հոգու մէջ... Նա զգում էր նրանց սխալ լինելը և չը կարողանալով արտայայտել սրտի փղձկումը՝ լռում էր։ Ո՛չ, նա սիրում է լուսաւորութիւնը, գիտութիւնը, ճանապարհորդութիւնը։ Խելօք մարդիկ լաւ են յիմարներից, ագէտներից, —որոշում է նա»։

Ռուբէնը միշտ իր առաջ տեսնում է կեանքի հակասութիւնները և ամեն կերպ ձգտում է կռւել սուտի, կեղծիքի դէմ։ Նրա քննական, արթնացած ուղեղը յուզվում է.

«Ի՞նչպէս հաւատալ, երբ այդքան անթիւ են հակասութիւնները»։

«Ո՞ւր է ճշմարտութիւնը»...

Եւ այդ ճշմարտութիւնը նա չէ գտնում ո՛չ իր բարեկամների, ո՛չ մօտ շրջանների և ո՛չ էլ նոյնիսկ դպրոցական պատերի, ուսուցիչների մէջ։

Միմիայն մի կայծ պատառի Ռուբէնը տեսնում է իր ընկեր աշակերտների մէջ, այդ թարմ, ոգևորվող, տաք գլուխների մէջ, սակայն դրանք էլ կազմակերպված չեն, ընդհանուր կապը բացակայում է դրանց մէջ։

Ռուբէնը հրաւիրում է ընկերներին կռւելու այդ հակասութիւնների դէմ, և վէպի հերոսը մտածում է ձեռագիր ամսագիր հրատարակել. շուրջը խմբվում է քաղաքի բոլոր աշակերտութիւնը, և ամսագիրը կոչվում է «Միութեան ձայնը»։

*) Տես «Մշակ» № 184.

տեղանում են։ Ֆրանսիական և գերմանական հրեաները մասնակցում են այս երկու ազգերի փոխադարձ մրցմանց մէջ, դառնալով ջերմեռանդ ազգասէրներ իրանց հայրենիքի։ Պէտք է բաղդաւոր լինեն այն ազգերը, որոնք իրանց ձեռքի տակ ունեն այնքան շնորհալի ցեղ, որ կարող է իր ընդունակութիւնով ցոյց տալ մեծ ծառայութիւններ և հպարտանալ նրանով, որ կրում է նրանց անունը։ Ցետոյ զեկուցանողը մէջ բերեց հրեից անունների երկար ցուցակ, որոնք զանազան գիտական ճիւղերում և հասարակական գործունէութեան մէջ ցոյց են տուած աչքի զարնվող ծառայութիւններ։ Այսպէս էին և դօկտոր Երլիխը, Մարկսը, Լասսալը, Բրանդէսը, Վամբերին, Հէյնէն, Սպինոզան և շատ ուրիշներ, ի թիւս որոց անուանված է և Մենդէլեէվը, մաքուր ռուսը և հրէատեացը։ Այո, կարելի է ասել, հրաշք է, որ ոչ մի տեղ այստեղ դուք չէք տեսնում իսկական հրէային, որովհետև իսկական հրէաները պահվում են այս կօսմօպոլիտների ետևը. և թալմուդիստ գիտնականը, որը հրէախօս է, միևնոյն կերպ քիչ յայտնի է արևմտեան աշխարհին, ինչպէս՝ եթէ նա բնակվէր Տիբեթի որևէ կողմը։

Կայ ամբողջ մի շարք գիտնականների, օրինակ՝ Գեգեր, Սունց, Ջելինեկ և ուրիշները, որոնք ուսումնասիրած են հրէական անհրաժեշտ հին գրականութիւնը, կան շատ ժամանակակից բանաստեղծներ, փիլիսոփաներ և վիպասաններ, որոնք կազմած են՝ գրեթէ ոչ ոքին յայտնի՝ հրէական ընդարձակ գրականութիւնը։

Հրէան, պատկանելով սպիտակ ցեղին, ունի, սակայն, սև, կինամոնագոյն և դեղին ներկայացուցիչներ։ Եթէ հրէան կարողացել է մարմնացնել իր մէջ մարդկութեան այս ձևերը, և ինքն իրան զգում է իր տան մէջ, գտնվելով միևնոյն ժամանակ և նրանց հետ, դա ծառայում է իբրև ամենալաւ ապացոյց այն բանին, որ երեխայից դուրս է գալիս այն ազգի մարդը, որ ազգից որ նա ծնվում է։ Պէտք է խոստովանել, շարունակում է հռետորը, որ հրէաները՝ ցրված լինելով ուրիշ ազգերի մէջ՝ գտած են իրանց հոգեկան կշլիացման մէջ անմահութեան գաղտնիքը։ Նրանց վիճակվում է պահպանել այնքան լայնատարած սահմաններ, ինչպիսիք են ամբողջ աշխարհինը։ Միևնոյն միջոցները երբէք միանգամից չեն կարող գործադրվել բոլոր հրէաներից, որոնք ցրված են աշխարհի երեսին. միշտ կը մնայ այս ազգի ծուծը, որը կը պահպանէ այս յաւիտենական տիպը։ Մինչև անգամ տնտեսական տեսակէտից Ռուսաստանը՝ իր ահագին գիւղական քաղցածութիւնից կիսամեռ բնակչութիւնով՝ քանդում է իր ամենաթանգագին կալուածներից մէկը՝ հարուածելով հրէաների գործունէութիւնը արհեստապէս և աշխարհագրապէս։ Պնդելով այն բանի վրա, որպէսզի պահանջվի Ռուսաստանից գործադրութիւն առանձին միջոցների՝ հրէաների վերաբերմամբ, ես աշխատում եմ, — ասում է նա,—ռուսաց վերածնութեան մասին, այլ ոչ հրէաների։ Ունենալ առաջնակարգ բալետ՝ դա չէ նշանակում լինել առաջնակարգ ազգ։

Բօդիէնվը ուղիղ է ասել՝ թէ Ռուսաստանը չէ կարող մտնել ազատութեան տաճարը, քանի որ նրա մէջ գոյութիւն ունեն հրէաների համար յատուկ օրէնքներ։

Բայց հրէաներին հաւասար իրաւունքներ տալը՝ մահացու հարուած տալ կը լինի նրանց ազգայնութեան։

Այս բանից յետոյ՝ խկոյն կը թագաւորէ ռուսական հայրենասիրութիւնը բոլոր հրէաների մէջ, և ցեղը կը սկսի հալվել, և այս կլանումը 5 կամ 6 միլիոն հրէաների՝ կը լինի յանցանք հրէաների։ Ուրիշ ազգերը առաջնորդվում են ամենալաւ և ամենաուժեղ իրանց ներկայացուցիչներով, բայց հրէաների ամենալաւերը և ամենաուժեղները հիանում են ամենաբարձր ասպարէզներով և զուարճութիւններով այն միջավայրերի, որոնց մէջ նրանք ապրում են (մինչև անգամ Ռուսաստանում կան ասպարէզներ հաւատափոխների համար և Ռումինիայում հարուստների)։ Միակ ելքը՝ ձուլվել չը կամեցող հրէաների համար, դա հրէական պետութիւն ստեղծելն է և կամ ապաստան, որը կազմակերպված լինի՝ հիմնվելով տեղական ինքնավարութեան վրա, որտեղ կարող կը լինէր ազատվել այն ամենը, որը կազմում է իսկական հրէական մի բան։ Կան նոր աշխարհում՝ Ամերիկայում շատ նահանգներ և կամ Աւստրալիայում, որոնք յարմար կը լինէին հրէական մեծ գաղութի, և այս օգտակար կը լինէր և հին աշխարհի համար էլ։

Ճիշդ միևնոյնն է Պաղեստինի համար. եթէ այս երկիրը տրվէր հրէաներին, կը լուծվէր հրէական հարցը և կը հեռացվէին բոլոր այն անհամաձայնութիւնները, որոնք ստեղծվում են Թիւրքիայի այս նահանգում զանազան ազգի մէջ։

Թարգմ. Սրապ. ք. Սամուէլեան

(«Южн. Кр.»)

(Կը շարունակվի)

Միայն գործը ալիսկի պահանջում է ... [illegible] ... Թուրքիան ... [illegible]

Ասելի չէ, որ Թուրքիան ... [illegible] ... Ռուսաստանի ... [illegible]

«— Կուզ բարի, ինչպէս ես,— ... [illegible]

«— Հրամմեր...

«— Ճիշդ ասած՝ ես կուզեի ... [illegible]

«— Հիմա...

«— Սոսնձ ... [illegible]

«— Ինչ ասել, ... [illegible]

Ի նորից, այս ... [illegible] ... Թուրքիան ... [illegible]

Ե. Մոլոյեան

(Կը շարունակուի)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՈԳ ԳԱՆՁԱԿԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆԸ

Հոգևոր կառավարութիւնը № 1027-ով ... [illegible] ... Ղարաբաղի և Մագելի ... [illegible] ... գիւղերում ... [illegible] ... փափկութիւնը մոռացած, չար ու քայքայիչ բաղդի լեռան չափ բեռը շալակած, քարշ են տալիս իրանց սև կեանքը, մարտընչելով գազան սովի հետ։ Նրանք, ձեր պաշտօնակից քոյրերը, ձեզ են դիմում. հասէք օգնութիւն ինչով կարող էք, մի օգնութիւն, որից է բղխում կանացի պատուի անարատ բանիլը, ծծկեր երեխաների կեանքը և հարիւրաւոր ընտանիքների կեանքը։

Օրիորդներ։ Ձեր քոյրերը, սրբերի ու բոցերի տարափը ճեղքելով, կեանքի գնով հզօր եղան իրանց կուսական պատիւը ամուր բանել, մի պատիւ, որի հովանու տակ դուք էք գտնվում, կուլ են գնում խեղդող կացութեան անյատակ ծովում, վրա հասէք, ինչով կարող էք, թէկուզ ձեր մի օրվայ գործածելիք անուշահոտ իւղերի գնով։ Նա էլ փրկարար է։

Երիտասարդներ։ Ձեր եղբայրները ձեզանից հաց-հաց են աղերսում, իրանց մարած ոյժերը տեղը պահելու։ Նրանք՝ Թալանի տուած հայրենական չէն ու լի տուն՝ տիրող չար ու քայքայող բաղդին, մուրացկանի պատուին են արժանացել։ Հասէք օգնութեան, թէկուզ մի օրվայ աշխատանքի ¼ մասով։ Ձեր օգնութիւնը, փրկարար է, ապրեցնող է։

Գիւղացի՛ եղբայր։ Քո անուանակից եղբայրները, յափշտակված մանգաղից, արտերից և կեանքի նեցուկ արօրից, կորստի դռան շեմքից անցնում են։ Բայց արա, արօրիդ, մանգաղիդ, վաստակի քսէն, հասիր օգնութեան։ Պաշտօնակից եղբօրդ օգնութիւնը, թէկուզ չնչին բանով, նա էլ սփոփիչ է, ազատող է...

Հոգևոր կառավարութիւնը շրջաբերականի պատճէն ուղարկած ունի բոլոր ծխական քահանաներին, և նրանց պատուիրված է անմիջապէս ժողովարարութեան գործին դիմել։ Քահանաների դիմած դէպքում, հաւատով տուեցէք ձեր լումանի։ Իսկ ով ցանկանայ, հոգևոր կառավ. բաց է առաւօտեան ժամը 9—2-ը, կարող է իր նուէրը յանձնել Նրա գանձապահին։ Բոլոր զոհաբերված նուէրների համար՝ իր ժամանակին հաշիւ կը տրվի մանրամասնօրէն լրագրութեան մէջ։

Խնդրում եմ միւս խմբագրութիւններին էլ՝ տպագրել այս կոչը։

Անդամ-գանձապահ հոգ. կառավարութեան՝

Գրիգոր քահ. Գորգեանց

Գանձակ, 20 օգոստ.

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏ
ՄԻ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

«Մշակ» լրագրի № 177 և յաջորդ համարներում շնորհունակ՝ Քամալեանց Ս. դպիրը իր կազմած կրօնի դասագրքերի ճակատին գրում է.

«Կազմած ըստ Նորագոյն ծրագրի»։

Այս երկդիմի նախադասութիւնը կարդալով՝ մի րոպէ կանգ առայ և ինքս ինձ հարց տուի, թէ Նորագոյն ծրագիր կոչվածը հոգևոր իշխանութեան հրատարակածն է թէ յայտարարող դպրի անհատական կազմածը։

Հետաքրքրութիւնն ստիպեց ինձ բանալ հոգևոր իշխ. 1910 թ. հրատարակած Նորագոյն ծրագիրը, որի «անշեղ գործադրութիւնն» է պահանջվում և համեմատութեան առնել։

Որքան մեծ եղաւ զարմանքս, երբ երկու ծրագիրների համեմատութիւնն ինձ համոզեց, որ յայտարարված կրօնի դասագրքերը շատ հեռու են «կազմած ըստ Նորագոյն ծրագրի» լինելուց։

Բնականաբար մարդ ստիպվում է հարց տալ իրան՝—հապա ինչպէս է, որ շնորհունակ դպիրը ի լուր աշխարհի յայտարարում և առաջարկում է դպրոցներին ի գործադրութիւն, ո՛վ պէտք է հակէ այսպիսի վարմունքների վրա և ո՛վ պիտի ուղղութեան հրաւիրէ... Ըստ որում այս դիտաւորեալ թէ միամտութեամբ տպագրված նախադասութիւնը կարող է շատերին համոզել, որ առաջարկելիք կրօնի դասագրքերը հոգևոր իշխանութեան Նորագոյն ծրագրի համաձայն են՝ հետևաբար ազատ են ընտրութիւն անելու։

Մանրամասնութիւնից խուսափելու համար մենք ոչինչ չենք ասում, թէ Նորագոյն ծրագրով կազմած դասագրքերի նիւթը ո՛րքան համապատասխան է իրականութեան և թէ ո՛րպիսի մանկավարժական արժէք ունեն. այդ թողնում ենք հոգևոր իշխանութեան իրաւասութեանը, թեմ. տեսուչների հսկողութեանը և դասագրքերը գործածողների մանկավարժական հմտութեանը։

Բայց որպէսզի մեր առարկութիւնը անհատական կարծիք չը համարվի, դնում ենք այստեղ համառօտակի այն պակաս նիւթերը, որոնց պաշտօնական ծրագիրը պահանջում է և այն աւելորդ նիւթերը, որոնք ծրագրից դուրս են և շնորհունակ դպրի անհատական ծրագրին են պատկանում։

Պաշտօնական ծրագիր

Առաջին տարի. Պ ա կ ա ս են—1) Խաչակնքել, 2) Աւետումն, 3) Տաճարին ընծայվելը, 4) Ոտնալուայ, 5) Խորհրդաւոր ընթրիք։

Երրորդ տարի. 1) Տասն կոյսերի առակը, 2) Անառակ որդու առակը, 3) Սերմանացանի առակը և 4) Քանքարների առակը։

Երրորդ տարի I.—1) Որոմի առակը, 2) Անմիտ հարստի առակը, 3) Թագուցեալ գանձի և մարգարտի առակը և 4) Մեծ ընթրիքի առակը։ II. Կարգ Աստուածպաշտութիւնից.—5) Եկեղեցու ձևը, 6) Բաժանմունքները, 7) Սրբազան անօթներ, 8) Զարդեր, 9) Զգեստներ և 10) Գրքեր։

Քամալեանց Ս. դպրի ծրագիրը

Առաջին տարի. աւելորդ են—1) Աբելեքից եկած իմաստունները, 2) Եգիպտոս փախչելը, 3) Յիսուս տաճարում, 4) Պետրոսի ձկնորսութիւնը, 5) Հինգ հազարի կերակրելը, 6) Յայրոսի դուստրը, 7) Ողորմած սամարացի 8) Մայր և մանուկներ, 9) Յիսուսի Երուսաղէմ մտնելը, 10) Քրիստոնէական անդրանիկ համայնքը։ Աղօթքներից—11) Երեկոյեան աղօթք, 12) Առաւօտեան աղօթք, 13) Ամենաբարի Աստուած, 14) Ամենի աչքերը, 15) Գոհ ենք քեզնից, 16) Հայր մեր երկնաւոր (ոչ տէրունական աղօթքը) 17) Քրիստոս յարութիւն առաւ։

Երկրորդ եւ երրորդ տարի։ Ընթերցողներին ձանձրութիւն չը պատճառելու համար՝ չենք դնում այստեղ Բ. և Գ. տարիների աւելորդ նիւթերը, որոնք պակաս չեն առաջին տարվանից։ Ցանկացողները իրանք էլ կարող են համեմատել, վերևի օրինակն էլ բաւական է համոզվելու, թէ որ աստիճան «ըստ Նորագոյն ծրագրի» են կազմված կրօնի դասագրքերը։

Ուստի ցանկալի է, որ շնորհունակ դպիրը բացատրէր հրապարակով, թէ «կազմած ըստ Նորագոյն ծրագրի» նախադասութիւնը վերաբերում է հոգևոր իշխանութեան 1910 թ. հրատարակած պաշտօնական ծրագրին, որի «անշեղ գործադրութիւնն» է պահանջվում, թէ իր անհատական կազմածին։

Ա.—Ձ.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անսովոր ուտելիքներ. — Լօնդօնում հրատարակվող մի լրագիր կազմել է անսովոր ուտելիքների ցուցակ։

Առիւծի միսը,—լրագրի ասելով,—շատ համեղ ուտելիք է, իսկ վագրի միսը սովորաբար պինդ է և չիղոտ։ Սակայն տեղացիները Հնդկաստանում շատ յաճախ ուտում են վագրի միս, ենթադրելով որ այդ գիշատիչ կենդանու ոյժը սնունդի միջոցով անցնում է մարդկանց։ Փղի մսի հասի վերաբերմամբ կարծիքները տարբերվում են։ Տեղացիները թէ Հնդկաստանում և թէ Աֆրիկայում համարում են լաւ ուտելիքներից մէկը, իսկ եւրոպական որսորդներից շատերը, որոնք փղեր են որսում, նրանց մսին զզուանքով են վերաբերվում։ Սակայն բոլորն էլ համաձայն են, որ փղի խորոված ոտը համադամ ուտելիք է, արժանի արքայական սեղանին։

Կապիկի միսը, անգլիացի կենդանաբան Ուօլլէսի կարծիքով, շատ յիշեցնում է նապաստակի միսը։ Կենգուրուի միսը, մանաւանդ նրա պոչը, վաղուց համարվում է շատ ու շատ համեղ և Աւստրալիայից վերջին տարիները Լօնդօն են արտահանում կենգուրուների պոչեր ահագին քանակութեամբ։ Կենգուրուի մսից պատրաստված սուպը տեղացիները համարում են ամենալաւ կերակուր։ («Р. У.»)

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

25 օգոստոսի

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ։ Պօրուչիկ Նէյմանը և օդագնաց Լեկօնտը ընկան 20 մետր բարձրութիւնից և մեռան։

ԿԱՐԼՍՐՈՒԷ։ Օդագնաց Ջենգէն ընկաւ և ջարդեց գանգը։

ԿԻԵՎ։ Ալէքսանդր II կայսրի արձանի կառուցումը աւարտվեց։ Քաղաքը ստացել է տօնական կերպարանք։

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ։ «Անգարա» նաւի վրա պարզվեց ռուսական դրօշակ։

Բացվեց համառուսական աէրօկլուբի հեռաւոր արևելքի բաժանմունքը։

Եկաւ ճան. հաղորդակցութեան մինիստրը։

ԻՒՐԻԷՎ։ Վախճանվեց պրօրեկտոր Միկլաշեվսկին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մինիստրների խորհուրդը որոշեց օրէնսդրական հաստատութիւններին ներկայացնել այն օրինագիծը, որով 16 միլիօն է խնդրվում Մարիուպօլի նաւահանգիստը մեքենաների յարմարութիւններով վերաշինելու համար։

Առևտրի մինիստրը մինիստրների խորհրդին առաջադրեց արագ նաւագնացութիւն հաստատել Կովկասի Սև ծովի ափին՝ Անապայի և Սուխումի միջև։

ՄՕՍԿՎԱ։ Խուզարկու ոստիկանութիւնը կալանաւորեց իշխան Ա. Ուրուսովին, որ մեղադրվում է ապօրինի դրամահանգանակութեան մէջ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային երթեւեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ 9 ժ. 38 ր. առաւօտ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 15 ր. կէսօրին, Գանձակ՝ 2 ժ. 47 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր.- Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 11 ժ. գիշ., Բագու՝ 11 ժ. 33 ր. գիշեր.։ **Պօստատար** № 4 **գնացքը**՝ 12 ժ. 36 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 8 ժ. 28 ր. գիշ., Գանձակ՝ 6 ժ. 37 առաւօտ., Եւլախ՝ 3 ժ. 35 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 7 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 24 ր. ցերեկ., Բագու՝ 5 ժ. 42 ր. ցերեկ.։ **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 3 ժ. 34 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում՝ 6 ժ. 46 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 57 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 54 ր. գիշեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 22 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 7 ժ. 36 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժամ 13 ր. առաւօտ.։ **Խառն գնացքը**՝ IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան՝ 5 ժ. 15 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 9 ժ., 19 ր. առաւօտ., Գանձակ՝ 1 ժ. 36 ր. ցեր., Եւլախ՝ 5 ժ. 4 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 44 ր. գիշեր.։ Բալաջարի՝ 4 ժ. 33 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 44 ր. առ.,

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ **պօստատար** № $^{74}/_{75}$՝ 1 ժ. գիշ. Ղարաքիլիսա է հասնում 8 ժ. 16 ր. առաւօտ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 11 ժ. 50 ր. ցերեկ., Էջմիածին կայար. 5 ժ. 7 ր. երեկ., Ուլուխանլու՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ. (առանց Երևան մտնելու)։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը ուղևորվում է Երևան 6 ժ. 11 ր. երեկ. և հասնում է Երևան 6 ժ. 54 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 2 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 46 ր. գիշերվայ։ **Մարդատար-ապրանքատար** № $^{78}/_{79}$ **գնացքը**՝ 5 ժ. 48 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում 1 ժ. գիշերվայ, Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 34 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 9 ժ. 45 ր. առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 10 ր. ցերեկվայ և սրանից դէնը այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ **արագ** № 1 **գնացքը**՝ 11 ժ. 8 ր. գիշ., Միխայլովօ է հասնում 2 ժ. 10 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 43 ր. առաւօտ։ **Պօստատար** № 3 **գնացքը**՝ 10 ժ. 47 ր. առ., Միխայլովօ է հասնում 3 ժ. ցերեկվայ, Բաթում՝ 12 ժ. 35 ր. գիշ.։ **Մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ 5 ժ. 15 ր. երեկ., Միխայլովօ է հասնում 9 ժ. 27 ր., երեկ., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առ.։ **Խառն գնացքը** IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան 10 ժ. 3 ր. երեկ., Միխայլովօ է հասնում 4 ժ. 41 ր. գիշ., Բաթում 6 ժ. 4 ր. երեկոյեան։

ԲՈՐԺՈՄ՝ **մարդատար** № $^{7}/_{8}$ **գնացքը**՝ 8 ժ. 18 ր. առաւօտ., Գօրի է հասնում 10 ժ. 52 ր. առ., Բօրժոմ՝ 1 ժ. 38 ր. ցերեկ.։ **Մարդատար** № $^{9}/_{10}$ **գնացքը**՝ 3 ժ. ցերեկ., Գօրի է հասնում 5 ժ. 34 ր. երեկ., Բօրժոմ՝ 8 ժ. 28 ր. երեկոյեան։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ **մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ 4 ժ. 25 ր։ ցերեկ.։ **Պօստատար** № 3 **գնացքը**՝ 9 ժ. 52 ր, առ.. **Արագ** № 1 **գնացքը**՝ 10 ժ. 24 ր.՝ երեկ.։ **Խառն գնացքը** IV կարգի վագոններով՝ 9 ժ. 5 ր. երեկ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ **պօստատար** № $^{72}/_{73}$ **գնացքը**՝ 7 ժ. 38 առաւօտ.։ **Մարդատար-ապրանքատար**՝ № $^{80}/_{81}$ **գնացքը**՝ 1 ժ. 26 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ 8 ժ. 52 ր. առաւօտեան։ **Պօստատար** № 4 **գնացքը**՝ 11 ժ. 40 ր. գիշ.։ **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 2 ժ. 54 ցերեկ. **Խառն գնացքը** IV կարգի վագոններով՝ 4 ժ. 17 ր. գիշերվայ։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ **Մարդատար** № $^{9}/_{10}$ **գնացքը**՝ 9 ժ. 28 ր. գիշ.։ **Մարդատար** № $^{7}/_{8}$ **գնացքը**՝ 7 ժ. 18 ր. առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Արագ գնացքներով (№ 2՝ Թիֆլիսից Բագու՝ և № 1 Բագու-Թիֆլիս) առանց վագոնը փոփոխելու կարելի է հաղորդակցել Թիֆլիս-Բագու-Ռոստով, միայն վճարելով պլացկարտի գինը։

Высочайше Утвержденное Русское Обществ. Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ամառային երթեւեկութիւն

ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ

Մեկնում են Բաթումից

I **Պօստային-մարդատար շոգենաւերը.**

Երեքշաբթի ժամի 12½-ին գիշերը շրջանակի գծով.

Հինգշաբթի » 12½ » » »

Շաբաթ » 12½ » ուղղակի »

II **Մարդատար շոգենաւերը.**

Երկուշաբթի ժամի 1 ցերեկը, շրջանակի գծով.

Շաբաթ » 12 » »

III **Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւերը.**

Չորեքշաբթի առաւ. ժամի 4-ին շրջանակի գծով.

Ուրբաթ » » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՊՕՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի, Բօլգարիայի, Մակեդոնիայի, Սերբիայի, Անատոլիայի, Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ, Րիգա, Լիբավա և Րէվել։

Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գլասնեակում, Վելիամինովսկայա փողոց, № 18.

Հեռախօս № 11.

Ընդունվում են եւ ապահովագրվում են ապրանքներ ծեռնտու պայմաններով։

Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց

(հ.) 0—15

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը

«606»-Ի ՆԵՐՄՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Գ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ներւային։

Ձ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։

Ա. Մ. ՓՈՒԼԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՁԱՑ—12½—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—1—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՁԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

3. 0—87

Բ Ժ Ի Շ Կ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Վերադառնալով արտասահմանից վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը։

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ

Ընդունելութիւնը ամեն օր) 10—11 ժ. առ. (երեխաների)) 5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)

Միքայէլեան փող., № 36. տելէֆօն 388.

(կ.ե.հ.շ.) 761. 13—12

ՊՐՕԳԻՄՆԱԶԻԱ Կ. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ

երկու սեռի մանուկների համար

պետական կլասիկ. պրօգիմնազիաների բոլոր ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՎ.

Ընդունելութեան քննութիւնները պատրաստականի սարքին, միջին և բարձր բաժանմ. և առաջին դասարան մտնելու համար՝ օգոստոսի 27-ին, առաւ. ժամը 9—1-ը։ Ցաջորդ դասարանները բացվելու են հեռդհետէ՝ տարէ-ցարքի։ Սօլօլակ, Սերգէեվսկայա փող., սեփական տ. № 20.

753. 8—6

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՒ. Ք. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

— ԵՒ —

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏ, ՅՈՅՍ և ՍԷՐ պատկերազարդ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ՝ առաջինը 50 կ., երկրորդը՝ 30 կ., վաճառվում են «ԳԻՐ» և միւս բոլոր գրախանութներում,

(ա. օ.) 838. 3—1

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Գ. ԵՒ Մ.

ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

Նիկօլաեւսկայա, 36, Վօրօնցովի արձանի մօտ։ Դիւանատունը բաց է երեկոյեան ժամը 4—6-ը։

(ա. օ.) 818. 25—4

Տաճակերտի (Հին-Նախիջևանի գաւառ) ԾԽԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ համար հրաւիրվում է միջնակարգ կրթութեամբ

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ

Դիմել՝ «Кавказъ» հիւրանոց № 22, Գ. Տէր-Ստեփանեանին (Երևանեան հրապ.)։

(կ.) 834. 2—1

Աթարա գիւղի (Սուխումի շրջան) ծխական դպրոցի համար

Հ Ա Ր Կ Ա Ւ Ո Ր Է

ՄԻ ՓՈՐՁՎԱԾ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ե Ւ

ԳԻՄՆԱԶԻԱՒԱՐՏ ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ

Ռոճիկ 450 ր., սենեակ, վառելիք։ Շաբաթական 28—30 դաս։ Ցանկացողները դիմեն հետևեալ հասցէով. Сухумъ, Писчебумажный магазинъ Мазлемяна. Աթարայի հոգաբարձութեան։

(կ.) 835. 2—1

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է

ՍՈՒԽՈՒՄԻ գործակալութեան շրջանի ՁԻԿԵՐԴԻ գիւղի եկեղեցական-ծխական երկսեռ դպրոցի համար

2 ո ւ ս ո ւ ց ի չ

կը ստանան ռոճիկներ աւագը՝ 500 ր., միւսը 450 ր., սենեակ, փայտ, ջուր ձրի. ամեն մէկին ճանապարհածախս 20 ր.։ Մէկը պէտք է պատրաստէ աշակերտներից եկեղեցական երգեցիկ խումբ և ինքն էլ հետը երգէ կիրակի օրերը։ Ցանկացողները ուղարկեն մանրամասն պայմանները և տեղեկութիւններ, թէ ո՛ր դպրոցն ու ո՛ր թւին են աւարտել, այս հասցէով. Въ г. Сухумъ, Армян. Благочинный свящ. Егишѣ Теръ-Егiязарянцу.

(ա. օ.) 832. 3—1

Հալաբարի ս. Կարապետ

Դ Պ Ր Ո Ց Ն

ունենալու է առաջիկայ սեպտեմբերից

ԱՌԱՋԻՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ

բաժանմունքներ։ Ընդունելութիւնը օգոստոսի 25-ից ամեն օր։ Ուսումը սեպտեմբերի 1-ից։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

(շ. կ.) 828. 3—2

ՋՈՒԹԱԿ ՆՈՒԱԳԵԼՈՒ

դ ա ս ա տ ո ւ ն

Մ. Ց. ՎԱՍԻԼԻԵՎԻ

Պարապմունքների սկիզբը սեպտ. 1-ից և վախճանը յունիսի 1-ին։ Ուսումնական տարվայ վճարը 90 ր., կիսամեակներով։ Ընդունելութիւնը օգոստ. 26-ից ամեն օր, առ. ժ. 10—1-ը և եր. 5—7½-ը։

Գրիբօեդովսկայա փող. տուն № 5.

801. 10—4

ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս. դպրի

Կրօնի դասագրքերը

կազմած ըստ նորագոյն ծրագրի

Աշակերտների համար. «Կրօն», Ա.

տարի	15 կ.
Բ. տարի	20 կ.
Գ. »	35 կ.

Ուսուցիչների համար. «Կրօնի դասատուութիւնը», Ա. բաժ. 40 կ.

Գումարով գնողներին 25% զեղչ։

Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին կամ հեղինակին (Միքայէլեան փող. № 82)։

(շ. շ.) 784. 5—4